MONITOR
Társadalomkutató Intézet
és Módszertani Központ

A vörösiszap katasztrófa komplex társadalmi hatásvizsgálata Devecser, Kolontár és Somlóvásárhely településeken

Vezetői összefoglaló

A kutatásra
Devecser Város Önkormányzatának
megbízásából került sor

Monitor Társadalomkutató Intézet
2112 Veresegyház, Zsellérföldi u. 16.
Tel/fax: (28) 386-004
E-mail: monitor@invitel.hu

2013. május 31.

1. A vörösiszap katasztrófa komplex társadalmi hatásvizsgálatának céljai és módszerei

Nemzetközi szinten általános gyakorlat, hogy egy katasztrófa elhárítás és humanitárius segítségnyújtás befejezése után azonnal megtörténik a programok komplex hatásvizsgálata. A magyarországi humanitárius segítségnyújtásban – sem az állami, önkormányzati aktorok, sem pedig a segélyszervezetek esetében – ez nem számít bevett gyakorlatnak.

A vörösiszap katasztrófával kapcsolatos eddigi tudományos elemzések ökológiai, biológiai, természetföldrajzi, környezetvédelmi szempontból szolgáltattak eredményeket.

Ugyanakkor nagyon keveset tudunk arról, hogy

- a katasztrófa-beavatkozásban és a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő szervezetek számára – általánosságban és konkrétan – milyen problémákkal, tanulságokkal és eredményekkel járt a vörösiszap katasztrófában betöltött tevékenységük, feladataik, amelyet hosszú távon is kamatoztatni tudnak.
- miként működött és értelmeződött át kapcsolatrendszerük, és ez mennyiben újította meg ez a hazai humanitárius segítségnyújtás gyakorlatát és módszereit;
- az önkéntesek rekrutálása, foglalkoztatása milyen problémákat vetett fel, illetve milyen eredményekkel járt a humanitárius programok lebonyolítása során, és végül, de nem utalós sorban,
- a közvetlenül és közvetetten károsult lakosság miként ítéli meg a katasztrófa-beavatkozás folyamatát, szereplőinek munkáját, illetve
- közösségükben milyen szándékolt és nem szándékolt (társadalmi, közösségi) hatásai mutathatók ki a segítségnyújtásnak.

A **hatásvizsgálat mielőbbi elvégezését az is indokolttá tette**, hogy immár lezárultak az érintett települések kártalanítására és rehabilitációjára szolgáló projektek. Ezt követően tehát, egy olyan helyzetben lehet vizsgálni az egyes szervezetek munkáját, és eredményeit, illetve a közvetlenül és közvetetten érintett károsultak helyzetét, amikor **még** „nem vesztek az emlékezés homályába” a történtek, és **már** – a körülményekhez képest – letisztult és objektív megközelítéseket, véleményeket lehet felmérni, és ennek alapján levonni a tanulságokat. Az elmúlt időszak eseményei (pl. Devecseren) arra is intenek, hogy a térségben egy időzített „**társadalmi-szociális bomba”** ketyeg.

A katasztrófa vagy humanitárius programok hatásvizsgálata során komplex – az összes érintett (stakeholder) és résztvevő – vizsgálatára eddig még nem került sor, és a módszertan kidolgozása inkább egyes részterületeken mutatott fel eredményeket.

Mindebből kiindulva, a kutatásban stakeholder analízist a humanitárius szervezetekre vonatkozólag alkalmaztunk, amit kiegészítettünk kvantitatív és kvalitatív módszerekkel.

A kutatás során alkalmazott **kvantitatív módszer, a kérdőíves megkérdezés** a 180 fő közvetlen károsultra, és 180 fő közvetett károsultra terjedt ki. Az adatfelvételre 2013. március 8-23. között került sor.

Közvetlen károsultnak tekintettük a kutatásban azokat a családokat, akiknek a házát és mindenét elvitte a vörösiszap, ezért új házat kaptak a lakóparkban vagy használt ingatlant vásároltak a településen. Rajtuk kívül **közvetetten károsultnak** tekintettünk minden, a három településen élő lakost, akik – ha más formában is -, de elszenvedői voltak a vörösiszap katasztrófa következményeinek.

A kérdőíves adatfelvétel során a társadalomstatisztikai adatokon kívül vizsgáltuk a közvetlenül és közvetetten károsult népesség jellemzőit életmódbeli, lakás és lakókörnyezetbeli, valamint egészségi állapotát. Továbbá a célcsoportok elégedettségét a humanitárius szervezetek segélynyújtásával kapcsolatban, valamint a közösségeket megalapozó általános és személyközi bizalmat, illetve a segítő kapcsolatok meglét a katasztrófa különböző fázisaiban és jelenleg.

1. táblázat A vörösiszap katasztrófa hatásvizsgálat lakossági mintájának megoszlása településenként és a károsodás jellege szerint (családfő)

	Devecseren élő	Kolontáron élő	Somlóvásárhelyen élő	Ajkán élő	Összesen
közvetlenül károsultak	**129** (57%)	**20** (32%)	**12** (24%)	**19** (100%)	180 (50%)
közvetetten károsultak	**99** (43%)	**43** (68%)	**39** (76%)	0	180 (50%)
Összesen:	**228** 100%	**63** 100%	**51** 100%	**19** 100%	**360** 100%

A kvantitatív módszereken belül **online kérdőíves megkérdezés**t végeztünk a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő **önkéntesek körében** azzal a céllal, hogy az önkéntesek rekrutálása, foglalkoztatása milyen problémákat vetett fel, illetve milyen eredményekkel járt a humanitárius programok lebonyolítása során. A kérdőív kitöltésére 2013. március 1-től április 20-ig volt lehetőség. Ezt összesen 863 fő tette meg, amelyből 289 volt a teljesen kitöltött kérdőív, amit az elemzésben fel tudtunk használni.

A **kvalitatív vizsgálati módszerek** célja egyrészt azt volt, hogy fontos háttér információval szolgáljanak a kérdőíves megkérdezés eredményeinek értékeléséhez, illetve feltárhatóvá váljanak a különböző érintettek közötti manifeszt és látens kapcsolatok.

A mélyinterjús vizsgálat a vörösiszap katasztrófa helyszínén dolgozó szervezetek (Magyar Ökumenikus Segélyszervezete, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Katolikus Karitász, Magyar Vöröskereszt, Baptista Szeretetszolgálat, Református Szeretetszolgálat) operatív és helyszíni munkatársainak (12 fő) megkérdezésén alapult. A mélyinterjús vizsgálat kérdései kiterjedtek a humanitárius segítségnyújtás egyes szakaszainak elemzésére, a szervezetek közötti együttműködés vizsgálatára, a segélyezési (ingóságpótlási) módszerek bemutatására, valamint a károsult és a nem károsult lakosság megsegítésének formáira, illetve a rehabilitációs programok hatásainak értékelésére.

A **félig strukturált interjúk** során a közvetlenül és közvetetten károsult lakosság személyes történeteinek megismerésére törekedtünk. Az interjúalanyok megkeresése a kérdőíves adatokra támaszkodó szakértői kiválasztás nyomán történt. A vizsgálati módszer a kvantitatív eredmények árnyaltabb értelmezésére adott lehetőséget.

A kérdőíves adatfelvételre és a félig strukturált interjúkra 2013. március 8. - 24 között, míg a mélyinterjúkra 2013. január és február hónapokban került sor.

A kvalitatív módszerek között alkalmaztuk az ún. fókuszcsoportos vizsgálatot. Ez a módszer a helyi közösségek ismert és elismert képviselőinek közös vélemény és jövőkép vizsgálatára irányult. A vizsgálat elsődleges célja a közösségfejlesztés irányainak meghatározása, továbbá a környezeti, egészségi, lelki traumák közösségi feldolgozásához nyújtott segítségi források, az új lakóközösségek és a települések problémáinak csoportos feltérképezése volt.

A minél árnyaltabb kép kialakítása miatt összesen öt csoportot szerveztünk, melyekbe az érintett három település intézményvezetőit, civil szervezeteinek képviselőit és a lakosság érintett képviselőit hívtuk meg.

A fókuszcsoportokat 2013. március 22-én bonyolítottuk le Devecseren és Kolontáron.

A fent említett primer adatforrásokon kívül forrás és dokumentumelemzéseket alkalmaztunk, amelyek alapján vizsgáltuk a Kármentő Bizottság döntéseit, a megvalósuló közösségi fejlesztéseket, illetve azok hatékonyságát.

Az adatbázis-elemzést a jelenlegi Devecseri kistérség egészére és annak településeire végeztük el évtizedes visszatekintésben, kiemelve a kistérség jellemzőit, mely eddig ilyen komplex formában nem jelent meg a hivatalos statisztikákban. Emellett az vörösiszap katasztrófa által közvetlenül érintett települések főbb demográfiai-társadalomstatisztikai elemzését végeztük el ugyancsak évtizedes visszatekintésben, a devecseri kistérség egészéhez, és a megyei adatokhoz viszonyítva.

2. A Devecseri kistérség demográfiai-társadalomstatisztikai jellemzői, különös tekintettel a vörösiszap katasztrófa által érintett településekre

A Devecseri kistérségre és a három, vörösiszap katasztrófa által érintett településre vonatkozó makro-statisztikai adatelemzés eredményei a következők voltak:

- A **Devecseri kistérség népessége** több mint tizedét vesztette el az elmúlt tíz évben. A kistérség természetes lakosságfogyása az elmúlt 10 évben több mint 1200 fő, ehhez adódik hozzá az elvándorlás miatt mintegy 800 fős veszteség. A kistérség az 1990-2001 között látható bevándorlási többletet a következő évtizedben (2001-2011) elvesztette. Így a kistérség fogyása összesen 2000 fő volt 10 év alatt.

Kolontáron és **Devecserben** 2010 és 2011 között jelentős **lakosságszám csökkenés** volt tapasztalható, **a teljes évtizedes csökkenés 24 és 30 százaléka egy év alatt következett be**, így a katasztrófának ezeken a településeken ténylegesen kimutatható hatása volt. A három közvetlenül érintett település közül **Somlóvásárhely** lakossága változatlan maradt (1121 fő).

Évtizedes összevetésben a **születések száma** Devecseren drasztikusan csökkent 2011-re. Az 1990-2001 közötti 700 felettiről 494-re esett vissza. Kolontáron a születések számában a jelentős csökkenés már egy évtizeddel korábban végbe ment, míg Somlóvásárhelyen kiegyenlítettebb a változás, és a csökkenés sem egyértelmű. Mind a három település **lakosságszáma nagyobb mértékben változott a vándorlás miatt, mint a természetes reprodukciónak köszönhetően**, azaz általánosságban azt mondhatjuk, hogy többen költöznek be és el a településekről, mint ahányan születnek, és meghalnak.

Devecserben a katasztrófa következményeként **2011-ben kiugróan magas (324 fő)** - az évtizedre jellemző átlag kétszerese - **volt a települést elhagyók száma**, és hasonló mértékű volt az elvándorlás **Kolontáron** is.

- **A Devecseri kistérség korszerkezete** 2011-ben nem tért el jelentősen a megye egészétől. A fiatalkorúak és a fiatal felnőttek aránya közel azonos, a lakosság ötödét teszik ki, míg a felnőtt népességé 43 százalék, és az időseké pedig 17,6 százalék.

Devecser korszerkezete hasonlít leginkább a kistérségire, míg **Kolontáron** a három település közül a **legalacsonyabb az idősek** (12,7 százalék) és **viszonylag magas a 35 év alattiak aránya** (43 százalék).

A **katasztrófa hatására a korszerkezet jelentősen nem változott,** csak némi aránybeli eltolódások voltak megfigyelhetők az érintett településeken. Az évenkénti változások

hasonlóak 2001 és 2011 között mértekhez, bár a fiatalok aránya a 2008-2009-es válságévek között jelentősebben csökkent, noha ez számottevően nem alakította át a korszerkezet.

- • Az iskolai végzettség tekintetében a Devecseri kistérség - Veszprém megyéhez viszonyítva - főként az érettségizett, és felsőfokú végzettségek terén van jelentős lemaradásban. A kistérségben az alapfokú végzettségűek aránya a domináns (52 százalék), míg ugyanez Veszprém megyében 37 százalék.

Devecserben egyaránt **magas az általános iskolát nem befejezők** (15 százalék) és – egyébként a városokra jellemző – **a felsőfokú végzettségűek aránya** (6,9 százalék), bár ez utóbbi azonban elmarad a megyei átlagtól (12,8 százalék). Ugyanakkor a többi vizsgált településen eltérően Devecserben alacsonyabb (24 százalék, ami a megyei aránnyal közel megegyező) **az érettségi nélküli középfokú végzettségűek (a szakmunkások) aránya**.

Kolontáron jellemző végzettség **a nyolc általános iskola** (33,7 százalék), emellett mind a megyével, mind a kistérséggel összevetve magasabb (31 százalék) az **érettségi nélküli középfokú** (szakmunkás) végzettség. A felsőfokú végzettségűek aránya itt a legalacsonyabb (2,9 százalék) a három település közül.

- A **Devecseri kistérség háztartásainak száma jelentősen, mintegy kilencszázzal csökkent az utolsó tíz évben**, miközben Veszprém megyében jelentős növekedés volt tapasztalható. Hasonlóan a lakosságszámnál megfigyelhető csökkenéshez, ennek nagy része 2011-ben következett be.

Devecserben alacsony az egygyerekes családok aránya (28,8 százalék), de viszonylag magas (10,4 százalék) a 3 vagy több gyerekes család. Kolontáron - a többi településsel összehasonlítva –az egy gyermek vállalása kevéssé jellemző (25,9 százalék), míg a két-, és háromgyerekes családok aránya itt a legmagasabb (23,5, illetve és 11,1 százalék). Somlóvásárhelyen ezzel szemben magasabb az egygyerekesek (33,7 százalék) és alacsonyabb a 3 és több gyereket nevelők aránya (8,7 százalék). Figyelemre méltó, hogy Devecserben a legnagyobb az egyszülős háztartások száma a másik két vizsgált településhez viszonyítva.

- Az egy háztartásra jutó foglalkoztatottak száma - a háztartásokban mérhető **foglalkoztatás intenzitása** - a **Devecseri kistérségben alacsonyabb**, mint Veszprém megyében (100 háztartásra 93, illetve 103 foglalkoztatott jut). Közel 7 százalék azon háztartások aránya a kistérségben, melyekben egyetlen személy sem dolgozik. Ez azonban **a tíz évvel korábbi állapotnál némileg kedvezőbb foglalkoztatási helyzetre utal**.

Devecserben a foglalkoztatottak helyzetét a rendszerváltás utáni munkaerő-piaci leépülés sokkal erősebben érintette, mint a környező településekét. A település-háztartási adatokból látható, hogy **Devecserben 2011-ben, ha nem is drasztikusan, de romlott** a foglalkoztatási

helyzet a tíz évvel ezelőttihez képest (100 háztartásra 93 foglalkoztatott jut). Kolontár és Somlóvásárhely foglalkoztatási mutatói a legmagasabbak voltak a térségben, 2011-ben közel 10 százalékkal több foglalkoztatott volt a háztartásokban (116, illetve 101 foglalkoztatott jutott 100 háztartásra).

Devecseren a legalacsonyabb (66 százalék) az olyan családok aránya, amelyben **legalább egy foglalkoztatott van, -** ez a kistérségi adatoktól alig tér el, azonban jelentősen alulmúlja a megyei arányt (75 százalék). **Kolontáron** kiemelkedő a foglalkoztatási aktivitás, az itt **élő családok több mint négyötödében van legalább egy fő dolgozó családtag**. A településen a **kétkeresős család** (38 százalék) a leggyakoribb, ilyen magas foglalkoztatási arányt egyetlen más település sem mutat.

Az olyan aktív korú családok száma, **amelyekben nincs foglalkoztatott**, de van munkanélküli, **Devecserben (8,4 százalék) közel kétszeresen haladja meg a megyei arányt** (4,4 százalék); ugyanez Somlóvásárhelyen 5,2 százalék volt 2011-ben, a Devecseri kistérségre vonatkozó arány pedig 6,4 százalék volt.

A három közvetlenül érintett település közül **Devecser** – Kolontárnál és Somlóvásárhelynél – eredetileg **is alacsonyabb foglalkoztatotti aránya nem változott** (35 százalék) tíz év alatt. Ugyanakkor, 2011-re a foglalkoztatotti létszám 230 fővel csökkent, ami arra utal, hogy a **válság és a katasztrófa hatására a településről „vegyes" aktivitású** családok távoztak.

A **munkanélküliség** korábban stabil szintje **Devecseren kiemelkedően nőtt**, 2011-ben 263 fő volt, a 2001-es évi háromszorosa.

- A **Devecseri kistérség településein a lakásállomány** a 2000. év 6400 darabjáról 2011-re 6200-ra csökkent, e csökkenés szinte teljes egészében **a katasztrófának tulajdonítható**, mivel az érintett települések állományában állt elő. A többi településen az épített és megszűnt lakások egyenlege pozitív volt, összességében a lakásállomány nem változott jelentős mértékben, az évtizedben, évente 1-2 új ingatlan épült a kistérség településein.

Figyelembe véve, hogy az elmúlt évtizedben új házak nagyon kis számban épültek, **inkább az épületek átépítése, emelet, és további helységek hozzáadása, komfortosítás** lehetett jellemző (szemben a megyei trendekkel, pl. az új, kisebb társasházi lakások építése). Ez a helyzet utalhat arra, hogy a Devecseri kistérségben, a**z érintett települések lakói helyben képzelik el jövőjüket, mely a további újjáépítésre pozitív hatással lehet**.

- Az önkormányzat által nyújtott támogatások és segélyek jogosulti létszámváltozásának, a Devecseri **kistérségben tapasztalható trendje alapvetően megegyezik a megyei folyamatokkal**, néhány különbség árnyalja csak a képet.

2011-ben **a három közvetlenül érintett településen lakott az összes rendszeres szociális segélyre jogosult közel fele** Devecseren (47 fő) volt. Az elemzés nem igazolta, hogy a két, a katasztrófa által nagyobb mértékben érintett településen **a szociálisan rosszabb helyzetben lévők maradtak volna a katasztrófa után.**

- **A Devecseri kistérségben kiemelt betegségnek számít a gyerekek körében az asztma**, mely az egyes időszakok között másfészeresére nőtt, már a katasztrófát megelőzően is. 2011-re kiemelkedő mértékben nőtt a magas vérnyomással, immunrendszerrel és egyes viselkedészavarokkal kapcsolatos betegségek száma.
- **A Devecseri kistérségre vonatkozólag kiemelendő**, hogy a Veszprém megyei adatokat meghaladó mértékben nőtt a **magas vérnyomással** kapcsolatos**,** és más szívbetegségek száma. 2011-ben megbetegedések több mint felét e betegségcsoportba tartozó esetek tették ki a felnőttek körében.

3. A vörösiszap katasztrófa által közvetlenül és közvetetten károsultak vizsgálatának eredményei

A vörösiszap katasztrófa-beavatkozás hatásvizsgálatának módszertanilag a legfontosabb lépése az érintett-résztvevő lakosság megkérdezése volt. A kutatás során alkalmazott kvantitatív módszer, a kérdőíves megkérdezés 360 család megkérdezésére terjedt ki, amelyből 180 fő közvetlen károsult, és 180 fő közvetetten károsult család adatfelvétele volt sikeres. A kutatási mintába a három érintett településről, illetve Ajkáról az alábbi megoszlásban kerültek be a közvetlenül és közvetetten károsult családok. Kolontáron és Somlóvásárhelyen több közvetett károsultat kérdeztünk meg, mint amennyit a kontroll minta kialakítása igényelt, hogy a települési szintű leírásban legalább alapmegoszlásokat tudjunk közölni. Így alakult ki az 51, illetve 63 fős települési alminta és Devecseren ennek megfelelően csak 99 közvetett károsultat kérdeztünk. Annak érdekében, hogy a kitűzött kutatási célt elérjük – vagyis a közvetlen és közvetett károsultak adatait össze tudjuk hasonlítani – az elemzés többi részében ún. súlyozott adatbázist használtunk, amelyben a településeken belül a kétféle károsulti alminta ugyanolyan nagyságrendet képviselt.

3.1 Az összes válaszadó demográfiai-társadalomstatisztikai jellemzői a közvetlenül és közvetetten károsult dimenziók mentén

A vizsgálati minta egyik fontos jellemzője, hogy az összes megkérdezett 65 százaléka 50 év feletti volt. A **közvetlenül károsultak** 42 százaléka a 40-59 év közötti korosztályból került ki,

és csak 19 százalékuk volt ennél fiatalabb, míg 39 százalékuk pedig idősebb. Mindez azt mutatja, hogy **a közvetlenül károsultak jelentős többségét olyan életkorban érte a vörösiszap katasztrófa, amikor az életkori sajátosságokból eredően lényegesen nehezebb az újrakezdés.** Nem beszélve arról, hogy a katasztrófa húsz, harminc év alatt felépített életeket tett tönkre fizikailag, anyagilag és érzelmileg.

Az előző pontban ismertetett kistérségi adatokkal összevetve: korcsoportok szerint a 34 év alattiak alul, míg a 35 év felettiek felül vannak reprezentálva az összes megkérdezett körében.

Az **iskolai végzettséget nézve**, összehasonlítva az azonos kistérségi adatokkal, azt láthatjuk, hogy mindkét almintában **lényegesen magasabb volt a szakmunkások aránya**, illetve a közvetetten károsulti mintában pedig az **érettségizettek aránya**. Mindezek arra utalnak, hogy **a vörösiszap katasztrófa érintettjei** a három vizsgált településen - társadalomstatisztikai jellemzőiket tekintve – **eltérnek az átlagos kistérségi és települési jellemzőktől.**

A minta alapján **a válaszadók kétötödének nincs semmi problémája a jelenlegi házaikkal**. A problémák megítélésében jelentős **különbségek vannak a közvetlen és közvetett károsultak** között. A **közvetlenül károsultak** nagyobb arányban jelezték azt, hogy nincs semmi problémájuk, (44,6 százalék). Ők voltak azonban azok is, akik a **magas fenntartási költségeket** nagyobb arányban említették. Nagyon kis arányban, de többségükben inkább ők említették, hogy nem tudnak gazdálkodni. A közvetetten károsultaknál fordult elő nagyobb gyakorisággal az a panasz, hogy **nincs az ingatlanra kereslet** (12,9 százalék), illetve **csökkent az értéke** (38,4 százalék). Csak ők említették, hogy nem megfelelő a házuk mérete (1,2 százalék).

A két alminta között a következő eltéréseket tapasztaltuk: A **közvetlenül károsultak** jelentősen elégedettebbek a ház komfort fokozatával (3,77), az utcával (3,63); az utcában élőkkel (3,81) és a közvetlen szomszédokkal (3,76). A **közvetetten károsultak** viszont jobbra értékelték a házuk településen belüli elhelyezkedését (3,44).

Az új házak kiegészítő épületekkel való ellátottsága jelentősen romlott. Különösen a fészerek és gazdasági épületek esetében volt jelentős a csökkenés (-30,9 százalék; -40,5 százalék).

A **közvetlenül károsultak** előző és jelenlegi házaikkal való elégedettség-mutatóit összehasonlítva azt láthatjuk, hogy minden vonatkozásban a korábbi házaikat tartották jobbnak. Még azokban a tulajdonságokban is (fűtés, komfortfokozat), ahol jelentős minőségjavulás történt. A legnagyobb elégedettségbeli eltérések, döntően **az új házak telepi jellegéből adódóan**, a ház településen belüli elhelyezkedésében, a bevásárlási lehetőségek

elérhetőségében (+0,55); a ház megközelíthetőségében (+0,56) és a szolgáltatások elérhetőségében (+0,6) voltak a korábbi lakóhely javára.

A válaszadók egyharmada ítélte meg úgy, hogy a kárrendezés folyamata még nem zárult le. A közvetett károsultak között ez az arány majdnem eléri a kétharmadot (65,2 százalék).

A vizsgálatban résztvevő **roma lakosság** aránya 11,4 százalék volt, míg a közvetlen károsultak között 17,8 százalék, a közvetetten károsultak körében 5 százalék.

3.2 A devecseri válaszadók demográfiai-társadalomstatisztikai jellemzői a közvetlenül és közvetetten károsult dimenziók mentén

Devecserben összesen 247 főt kérdeztünk meg, akik közül 148 fő (60 százalék) volt a közvetlenül károsult, és 99 fő (40 százalék) a közvetetten károsult.

Korcsoportonkénti jellemzők. A devecseri közvetlen károsultak mintáját az idősebb középkorúak domináltak, míg a közvetetten károsultak mintájába pedig a nyugdíjas korosztályból kerültek be többen.

Iskolai végzettség szerinti jellemzők. Az összes devecseri megkérdezett több mint egyharmadának (37 százalékának) alapfokú, több mint felének (55 százalékának) pedig középfokú végzettsége volt, akiknek többsége szakmunkás végzettséggel rendelkezett. A diplomások aránya mindössze 6 százalék volt. Összevetve a 2011-es, Devecserre vonatkozó népszámlálásai adatokkal a következők állapíthatók meg: a 8 osztályt végzettek aránya jelentősen alulreprezentált a megkérdezettek körében, míg a szakmunkásoké és az érettségizetteké felülreprezentált, illetve a diplomásoké pedig közel azonos.

Családszerkezeti jellemzők. A megkérdezettek körében a leggyakoribb a két felnőtt alkotta háztartás volt (42 százalék). A háztartások több mint háromnegyedében azonban nem élt fiatalkorú családtag. A háztartások teljes méretét tekintve azt láthatjuk, hogy a minta csaknem egyharmada (30 százalék) **egyszemélyes háztartás** volt és csak alig volt kisebb a kétszemélyes háztartások aránya (29 százalék).

Gyermekek helyzete. A háztartásokban 119 fiatalkorú mellett nagy számban szerepeltek a családdal együtt élő nagykorú gyermekek (87 fő). A vizsgált gyerekek 6,6 százaléka csecsemőkorú, egytizede óvodás korú, közel egynegyedük (22,5 százaléka) általános iskolás, 18 százalékuk középiskolás, 5,8 százalékuk főiskolai, egyetemi hallgató volt és több mint egyharmaduk (37 százalék) pedig dolgozó felnőttként élt a családdal együtt. 27 gyermek esetében említettek a szülők valamilyen krónikus megbetegedést. A jelenleg krónikus betegségben szenvedők többsége közvetlen károsult családhoz tartozik (15 fő). Huszonegy gyereknek 2010 előtt is volt krónikus betegsége. Az eredmények azt mutatják, hogy a

gyermekek körében a légzőszervi megbetegedések száma nőtt meg jelentősen (+5 fő) és a daganatos megbetegedés is az óta jelent meg.

Gazdasági aktivitás. A megkérdezettek gazdasági aktivitásának vizsgálata szerint, csak egyharmaduk volt gazdaságilag aktív, míg kétharmaduk gazdaságilag inaktívnak tekinthető. A háztartások több mint felében nem volt egyetlen kereső foglalkozású sem. 2010-hez képest növekedett a nyugdíjasok (+3,2 százalék); a munkanélküliek (+1,7 százalék) aránya; csökkent viszont az aktívak (-3,3 százalék) aránya.

Az aktív lakosság legnagyobb része az iparban, építőiparban dolgozik (33,3 százalék); de nem sokkal kisebb a kereskedelemben, szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya (31,1 százalék) sem.

Jövedelmi helyzet. A megkérdezettek csaknem felének (47,6 százalék) a háztartási jövedelme kisebb, mint 130 ezer forint, míg a többség ennél magasabb jövedelemmel rendelkezik. A közvetlenül károsultak között jelentősen nagyobb arányban (53,7 százalék) vannak az alacsonyabb, a közvetetten károsultak között pedig a magasabb jövedelmi kategóriába tartozók (58,4 százalék).

Egészségi állapot. A felnőtt lakosok adatait tekintve, a válaszadók 42 százalékának van jelenleg valamilyen krónikus megbetegedése, míg 2010 előtt csak a vizsgált felnőttek 34 százaléka küzdött ilyen betegségekkel. A jelenleg krónikus betegségben szenvedők 20 százalékának 2010 előtt nem volt ilyen baja, a 2010 előtt betegséget jelzők 16 százalékának mára nincs egészségügyi problémája. A jelenleg krónikus betegségben szenvedők 52 százaléka közvetlenül, 48 százaléka közvetett károsult, tehát nem mutatható ki összefüggés a két dolog között. A legtöbben szív és érrendszeri (43 százalék), légző- és mozgásszervi (10 százalék) valamint cukorbetegségben (8 százalék) szenvednek. A katasztrófa által okozott fizikai hatásokat a devecseri válaszadók többsége (56 százalék) még ma is érzi. A devecseri válaszadók saját magukat és családtagjaikat is beleértve 86 sérültet jeleztek, akik a katasztrófa során valamilyen sérülést szenvedtek el.

A lakás és lakókörnyezet jellemzői. A megkérdezettek több mint kétötödének (41,2 százalék) nincs semmi problémája jelenlegi házaikkal. A közvetetten károsultak körében a leggyakoribb gond, amit említettek, hogy csökkent házuk értéke a katasztrófa hírére (20,3 százalék), illetve, hogy felújításra szorul (12 százalék). A problémák megítélésében jelentős különbségek vannak a közvetlen és közvetett károsultak között. A közvetlenül károsultak nagyobb részének (46,5 százalék) azt, nincs semmi problémájuk lakásával.

Az összes megkérdezett a **jelenlegi** lakáskörülményeket, lakhatási feltételeket meghatározó szempontok mindegyikével a közepesnél nagyobb mértékben volt elégedett. A közvetlenül

károsultak jelentősen elégedettebbek az utcával (3,61); az utcában élőkkel (3,87) és a közvetlen szomszédokkal (3,78). A közvetetten károsultak viszont jobbra értékelték a házuk településen belüli elhelyezkedését (3,45).

A közvetlenül károsultak a **korábbi** lakáskörülményeiket, lakhatási feltételeiket meghatározó szempontok döntő többségét a közepesnél nagyobb mértékben voltak elégedettek (3,83).

Települési kötődés. A legnagyobb arányban azok voltak az almintában, akiknek már a szülei költöztek a településre (32 százalék). Nem sokkal kisebb arányban voltak azok, akiknek már a nagyszülei is itt éltek (28 százalék), ezen a csoporton belül kiemelkedő arányban voltak a közvetetten károsultak..

3.3 A kolontári válaszadók demográfiai-társadalomstatisztikai jellemzői a közvetlenül és közvetetten károsult dimenziók mentén

Kolontáron összesen 63 főt megkérdezése valósult meg. A közvetlenül károsulti listában 20 fő szerepelt, mellettük tovább 43 közvetetten károsodott személy került be a véletlen megkérdezésen alapuló közvetetten károsulti mintába.

Korcsoportonkénti jellemzők. A minta kormegoszlása hasonlóan alakult, mint a 2011-es népszámlás teljes településre vonatkozó adatai. A kolontári megkérdezettek között - a többi település átlagánál - nagyobb arányban voltak a 30-39 éves (20,6 százalék) és az 50-59 éves (25,4 százalék) korcsoport tagjai, míg jóval kevesebben a 70 évnél idősebbek (11 százalék).

Iskolai végzettség szerinti jellemzők. A válaszadók egynegyedének alapfokú, közel háromnegyedének (73 százalékának) középfokú végzettsége volt. Mindezek alapján megállapítható, hogy a mintában a középfokú végzettségűek felül voltak reprezentálva a 2011-es települési, de a többi település hasonló adataihoz is képest.

Családszerkezeti jellemzők. A vizsgált háztartásokban összesen 158 felnőtt élt. A leggyakoribb a két felnőttből álló háztartás volt (49,2 százalék). Ugyanakkor a kolontári válaszadók körében a vizsgált települések átlagát jóval meghaladó arányban voltak a 3 és 6 fős háztartások.

Gyermekek helyzete. A kolontári almintában összesen 67 gyermek szerepelt. Nyolc kisgyermek még az édesanyjával volt otthon, de ugyanilyen számban voltak az óvodások is. Általános iskolába 14 gyerek jár, középiskolába 9 fő és főiskolára 3 fő. A gyermekek több mint egyharmada már felnőttként élt együtt a szülőkkel, miközben már dolgozott. 2010 óta légzőszervi és pszichés betegségek jelentek meg a gyermekek körében. A korábban egészséges gyerekek egytizedénél alakult ki krónikus betegség.

Gazdasági aktivitás. A válaszadóknak több mint fele volt gazdaságilag aktív, ami a három település közül a legmagasabb arány. Viszonylag alacsony volt azon családok aránya (egynegyed) ahol egyetlen gazdaságilag aktív személy sem volt. A háztartások kicsivel több, mint negyedében egy, közel egyharmadában pedig két aktív kereső volt, illetve a három és négykeresős háztartásoké pedig valamivel több, mint egyötöd volt. Az aktív lakosság kétharmada az iparban, építőiparban dolgozik.

Az egyes aktivitási csoportok közötti elmozdulások közül kiemelendő, hogy a 2010-ben GYES-en lévők fele lett alkalmazott. A munkanélküliek 40 százaléka tudott elhelyezkedni...

Jövedelmi helyzet. A kolontári válaszadók kevesebb, mint egyharmadának (31,7 százalék) alacsonyabb a háztartási jövedelme, mint 130 ezer forint. A többség ennél magasabb jövedelemmel rendelkezik. Ez jelentősen jobb arány, mint amit a másik két településen tapasztaltunk.

Egészségi állapot. A felnőtt lakosok adatait tekintve, 29 százalékuknak van jelenleg valamilyen krónikus megbetegedése, míg 2010 előtt csak a vizsgált felnőttek 25 százaléka küzdött ilyen betegségekkel. A katasztrófa előtti helyzetet tekintve a légzőszervi megbetegedések száma növekedett, de a szív- és érrendszeri megbetegedéseké csökkent. A jelenleg krónikus betegségben szenvedők 35 százalékának 2010 előtt nem volt ilyen baja, a 2010 előtt betegséget jelzők 24 százalékának mára nincs egészségügyi problémája. A kolontári válaszadók saját magukat és családtagjaikat is beleértve 24 sérültet jeleztek, akik a katasztrófa során valamilyen sérülést szenvedtek el. A közvetett károsultak körében több volt a súlyosabb személyi sérülés.

A lakás és lakókörnyezet jellemzői. A Kolontáron vizsgált 40 háztartás jelenlegi házainak és kertjeinek átlagos alapterülete nagyobb volt, mint a három település lakásnagyságának átlaga. A jelenlegi házakkal a válaszadók közel egyharmadának nincs semmi problémája. A leggyakoribb gond, hogy csökkent a ház értékének csökkenése a katasztrófa hírére, illetve, hogy nincs rá kereslet. Néhányan említették a magas fenntartási költségeket, illetve azt, hogy nem lehet az új házakat eladni, nem lehet gazdálkodni az új házaknál. A közvetlen károsultak korábbi házainak és kertjeinek átlagos alapterülete valamivel nagyobb volt a jelenlegi házuknál és kertjüknél. Az új házak kiegészítő épületekkel való ellátottsága jelentősen romlott.

Települési kötődés terén két érdekes összefüggés volt megfigyelhető, a beköltözők 82 százalékánál a házaspár mindkét tagja beköltözőként került a faluba. Akiknek a szülei költöztek a településre, azok kétharmadánál a házastárs esetében is a szülők költöztek a faluba. Az egy háztartásban élő felnőtt rokonok egynegyede költözött maga a településre.

3.4 A somlóvásárhelyi válaszadók demográfiai-társadalomstatisztikai jellemzői a közvetlenül és közvetetten károsult dimenziók mentén

Somlóvásárhelyen összesen 51 főt megkérdezése valósult meg. A közvetlenül károsulti listában 12 fő szerepelt, rajtuk kívül 39 közvetetten károsodott személy került be a véletlen megkérdezésen alapuló mintába.

Korcsoportonkénti jellemzők A megkérdezettek között legnagyobb arányban 60-69 éves, illetve az 50-59 éves korcsoport tagjai voltak, míg a legkevesebben a 18-29 évesek közül kerültek ki.

Iskolai végzettség szerinti jellemzők. A válaszadók több mint kétötödének alapfokú, több mint felének középfokú végzettsége van és nem került diplomás a mintába

Családszerkezeti jellemzők. A családosok száma 26 fő, míg az egyedülállók (hajadonok/nőtlenek, elváltak és özvegyek) száma pedig 24 fő volt. Ez a somlóvásárhelyi minta egyik sajátosságának is tekinthető. A vizsgált háztartásokban összesen 97 felnőtt élt. A leggyakoribb a két felnőtt által alkotott háztartás volt, míg a háztartások egyharmadában egy felnőtt élt.

Gyermekek helyzete: A somlóvásárhelyi alminta családjaiban 18 gyermeket találtunk. Közülük egy óvodás, 11 fő még általános iskolás, egy fő középiskolás, öten pedig már befejezték az általános iskolát, de nem tanulnak. A somlóvásárhelyi gyerekek között senkinél nem jeleztek a szülők krónikus megbetegedést.

Gazdasági aktivitás. A válaszadóknak több mint egyharmada volt gazdaságilag aktív. A somlóvásárhelyi megkérdezettek háztartásainak felében egyetlen aktív kereső sem volt, hasonlóan a devecseri mintához. 2010-hez képest csökkent az alkalmazottak (-2,2 százalék) és a munkanélküliek (-2 százalék) aránya is. Az egyes aktivitási csoportok közötti elmozdulások közül kiemelendő, hogy a 2010-ben nyugdíjasok 23 százaléka lett alkalmazott, de az alkalmazottak közül is ugyanilyen arányban vonultak nyugdíjba. Az aktív lakosság fele itt is az iparban, építőiparban dolgozik.

Jövedelemhelyzet. A vizsgált somlóvásárhelyi háztartások kétharmadának a jövedelme kisebb, mint 130 ezer forint. Ez az arány jelentősen eltér a másik két településen tapasztalttól.

Egészségi állapot. A felnőtt lakosok adatait tekintve a somlóvásárhelyi lakosok 35 százalékának van jelenleg valamilyen krónikus megbetegedése, míg 2010 előtt csak a vizsgált felnőttek 30 százaléka küzdött ilyen betegségekkel. A jelenleg krónikus betegségben szenvedők 37 százalékának 2010 előtt nem volt ilyen baja, a 2010 előtt betegséget jelzők 23 százalékának mára nincs egészségügyi problémája. A legtöbben szív és érrendszeri

betegségben (35 százalék) és mozgásszervi (17 százalék) betegségben (9 százalék) szenvednek.

A lakás és lakókörnyezet jellemzői. A jelenlegi házakkal a válaszadók több mint egyharmadának nincs semmi problémája. A leggyakoribb gond, hogy csökkent a ház értéke a katasztrófa hírére. Néhányan említették, hogy nincs rá kereslet, magasak a fenntartási költségek, illetve hogy nem biztonságos.

A somlóvásárhelyiek az általunk vizsgált, lakáskörülményeket, lakhatási feltételeket meghatározó szempontok döntő többségével a közepesnél valamivel nagyobb mértékben elégedettek.

A Somlóvásárhelyen vizsgált háztartások közül mindössze négy olyan volt, amelynek tagjai 2010 előtt más házban laktak. Közülük két háztartás tagjai a katasztrófa következményeként költöztek el. Az alacsony elemszám miatt csak egyszerű, esetszámokkal jelzett leírást tudunk adni a korábban máshol lakó háztartásokról.

A korábbi házak alapterülete nem tért el a települési átlagtól. A korábbi ház szobáinak átlagos száma kettő volt. A korábbi kertek nagysága a közvetlen károsultaknál jelentősen nagyobb volt, mint a jelenlegi átlag; a többieknél az alatt maradt

Települési kötődés fő jellemzője az almintában, hogy a beköltözők 82 százalékánál a házaspár mindkét tagja beköltözőként került a faluba..

4. A vörösiszap katasztrófa-beavatkozás hatásvizsgálata az érintettek, a folyamat, valamint a résztvevők megítélései szerint

Az utólagos értékelések egyik típusa, a klasszikus, menedzsmenti-típusú hatásvizsgálat négy fő szempont – **cél, idő, input** (a beavatkozáshoz szükséges pénzügyi, emberi és anyagi erőforrások), valamint **output** (a beavatkozás eredményeképpen létrejött közösségi javak, szolgáltatások) – szerint értékeli a katasztrófa- és humanitárius beavatkozásokat.

2. táblázat: A vörösiszap katasztrófa hatásvizsgálatának eredményei a cél-idő-input-output értékelési szempontok alapján

CÉL	**A károsultak és a károsult települések teljes kártalanítása, közösségi beruházásokkal fejlesztése, a természeti környezte állapotának rehabilitációja**		
IDŐ	9 hónap (első ütem: ingóságpótlás, lakóépületek átadása) 24 hónap (második ütem: közösségi beruházások, kártalanítás) 32 hónap (harmadik ütem: közösségi beruházások, kártalanítás)		
INPUT (teljesítmény)	**pénzügyi erőforrások**	állami-központi	38 milliárd Ft
		segélyszervezetek magánadományozók	800 millió Ft
		Kármentő Alap	1,7 milliárd Ft
	humán erőforrás	katasztrófavédelem, honvéd- és rendvédelem	1100 fő
		segítőszemélyzet	50-60 fő
		önkéntesek	600-1000 fő
	materiális erőforrások	1600 felajánlás (védekezéshez szükséges eszközök, segélycsomagok illetve az építésekkel, építőanyagokkal, technológiákkal kapcsolatosan)	
OUTPUT (eredmény)* *	**új ingatlan**	112 db (Kolontáron 21 db, Devecserben 89 db, Somlóvásárhelyen 1 db, Márkón 1 db)	
	használt ingatlan	125 db (66 db Devecseren, Kolontáron, Somlóvásárhelyen; 23 db Ajkán; 36 db más településeken)	
	pénzbeli kártalanítás	79 család	
	ingóságpótlás	125 család	
	kártérítések (haszonállat, kert, termény)	213 fő	
	gépjármű kártalanítás	71 fő	
	termőföld megvétele	111 fő	
	csere termőföld	32 fő	
	szűrővizsgálatok	3000 db	

Forrás:**KIM Kormányzati Kommunikációért Felelős Államtitkárság „Végéhez ért a vörösiszap katasztrófa utáni helyreállítás” c. Háttéranyag 2011. július 4.

4.1 A közvetlenül károsultak elégedettsége a célzott támogatásokkal

A vörösiszap katasztrófa-beavatkozás eredményeivel (output) való **elégedettség** a megkérdezettek körében, **csak részben mutatott szoros összefüggést a célzott támogatások nagyságával.**

A „teljesen elégedett” értékeléseket tekintve, **a devecseri közvetlenül károsultak** legnagyobb arányban a lakóparki új házakat értékelték a legmagasabbra. A kevésbé elégedettek véleményét inkább az befolyásolta, hogy igen nagy megterhelést jelent számukra

a lakások fenntartása, a műszaki-építési problémák, illetve korábbi vállalkozási és gazdálkodási tevékenységük korlátozása (főként a romák esetében).

A **kolontári közvetlen károsultak** a kapott támogatások közül – közel azonos arányban – az ingóságpótlással, a készpénztámogatással valamint a bútortámogatással voltak leginkább teljesen elégedettek. A devecseri és kolontári megkérdezettek elégedettsége igen látványosan eltér egymástól: a kolontáriak mindenfajta támogatással sokkal elégedettebbek voltak, mint a devecseriek. Ennek magyarázata véleményünk szerint az, hogy a kolontári károsultak iskolai végzettség, gazdasági aktivitás és jövedelmi helyzet tekintetében sokkal homogénebb vélemény-csoportot alkottak.

4.2 A katasztrófa-beavatkozás érintett szereplői

Kutatásunkban az utólagos értékelések egy másik típusát, az úgynevezett **érintett (stakeholders) részvételi analízist** alkalmaztuk. Elemzésünkben a vörösiszap katasztrófa elhárításában és a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő érintettek együttműködését, mint hálózatot vizsgáltuk, amelyben az egyes szereplők közötti kapcsolatokat az információk megosztása, valamint az adományok, támogatások, segélyek célba juttatása generálta. Eredményeink szerint az egyes érintettek **szorosan, míg mások külön alhálózatot létrehozva, vagy éppen lazán kapcsolódtak a teljes hálózathoz, vagy éppen kiilleszkedtek ebbő**l. Egyes stakeholderek esetében jól kimutatható volt a **szerep-túlterheltség**, illetve a **szerep-korlátok átlépése**. Az érintettek közötti kapcsolatokban, több esetben, **információ és egyeztetés-deficitet** lehetett kimutatni, ami sok esetben megnehezítette a hatékony együttműködést. Eredményeink – különösen az adományszervezés és a spontán önkéntesek esetében – olyan **általános tanulságokat is felmutatnak**, amelyek mind a katasztrófavédelem, mind pedig a segélyszervezetek működésében hasznosíthatók.

A hat érintett (stakeholder) szereplő feladatmegosztását és az információ, valamint a támogatások megosztását a következőkben részletezzük.

- A **helyi önkormányzatok** meghatározó szereplői voltak az eseményeknek, különösen az információk átadásában és fogadásában, valamint a helyi igazgatás szervezésében. Ma már tények bizonyítják, hogy az érintett települések önkormányzata és vezetése erején felül helytállt a vörösiszap katasztrófa-beavatkozásban. Míg a természeti katasztrófáknak Magyarországon is jól kialakult beavatkozási protokollja van, addig a vörösiszapra, mint civilizációs katasztrófára, nem volt hazai katasztrófa-beavatkozási és kezelési példa.

A három károsult települést – Devecsert, Kolontárt és Somlóvásárhelyt – eltérő irányítási, társadalmi és gazdasági helyzetben érte a katasztrófa. Egyrészt ezek együttesen határozták meg a katasztrófa beavatkozás helyi szintű hatékonyságát, valamint a többi érintett szereplővel, illetve a károsultakkal való kommunikációt és együttműködést. Másrészt, a három önkormányzat három eltérő döntéshozatali típust testesített meg a katasztrófahelyzet kezelésében.

Mind három önkormányzati vezetést jelentősen megterhelte a beérkezett adományok fogadása, kezelése, de az önkormányzatokra hárult az is, hogy károsulti listát összeállítsák. Ez a klasszikus harapófogó-helyzetbe hozta – egyik oldalról a segélyszervezetek, másik oldalról a lakosság felől – az önkormányzatokat, amibe eleve kódolva volt a konfliktus lehetősége.

A három önkormányzat között az együttműködést a közös érdekek alapozták meg, noha a károk súlyossága differenciálta a humanitárius segítségnyújtásban, illetve a kártalanításban való részesedésüket.

- A **kormány** feladata a katasztrófák elleni védekezés legfelsőbb szervezése és irányítása, végrehajtatása, a katasztrófavédelmi tevékenységgel összefüggő feladatok tárcák közötti koordinációja. A segélyszervezetek megítélése szerint, az egyik legvitatottabb intézkedés a kormány részéről, a Kármentő Alap létrehozása volt.

A Kármentő Alap kétségtelen előnye volt, hogy ténylegesen olyan adományozási csatornákat nyitott meg, amelyeket a segélyszervezetek csak részlegesen tudtak volna elérni. Ma már elmondható, hogy amennyiben a Kármentő Alapba befolyt összeget szétosztják a károsult települések lakosai között, akkor a túlsegélyezés olyan mértéke áll elő, amely társadalmilag és erkölcsileg vállalhatatlan. Ugyanakkor a központi alapba való adománygyűjtéssel a kormány olyan szerepet vett át a katasztrófa és humanitárius segítségnyújtás hálózatán belül, amely eddig a segély- és civil szervezetek tevékenységi körébe tartozott. A helyzetet tovább bonyolította, hogy a Kármentő Alap jellegéből fakadón bürokratikusan működött, és nem fektetett kellő hangsúlyt nyílt és hatékony kommunikációra.

- A **katasztrófavédelem** egységei mellett a tűzoltóság, a honvédség és a rendőrség tevékeny részese volt a kárenyhítési munkálatoknak. Az első hetekben mintegy 1100 fő végezte a mentést és helyreállítást a károsult településeken. A katasztrófa elhárításában és a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő érintettek közötti együttműködést azonban nagyban nehezítette, hogy a Vezetési Törzs irányítása heti-kétheti váltásban cserélődött. Mindez sok esetben akadályozta az információ-cserét az együttműködő szervezetek között.
- A **magánszemélyek és a vállalatok pénz, illetve tárgyi adományai**kat szervezetten négy csatorna – a Nemzeti Segélyvonalon, az Adományvonalon, a segélyszervezeteken és a

gyűjtőpontokon – által juttathatták el a károsultakhoz. A segélyszervezetek közül főként a Vöröskereszt fogadta a vállalati adományok azon részét, amelyek a közvetlenül károsult lakosság ingatlanpótlását volt hivatva fedezni. az egész országra kiterjedően 159 adománygyűjtő-pontot regisztráltunk. az adományokat személyesen eljuttatók körét, akiknél sok esetben a segítőszándék mellett a bizalom- és információs deficit állt fenn a szervezett adománygyűjtéssel szemben. az egyéni adományok gyűjtése – az ország minden részéből áradó segítőszándék eredményeképpen – rendkívül koordinálatlan volt. – a humanitárius segélyezésben általánosan is jelentkező probléma: a magyar adományozói kultúra fejlesztésének szükségessége, különösen a tárgyi adományozások terén.

- **Közösségek és civil szerveződések.** Egy katasztrófa helyzetben az elsődleges segítség a településeken élőktől jön, de vörösiszap katasztrófa idején a környező települések lakói is megmozdultak a károsultak megsegítésére.

A vörösiszap katasztrófa elhárításában és a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő civil szervezetek két típusát lehetett azonosítani: a segítő, illetve az érdekvédelmi szervezeteket.

A segítő célú, lokális civil szervezetek közül ki kell emelni a helyi polgárőr és tűzoltó szervezeteket, akik az első óráktól részt vettek a mentésben és később a katasztrófavédelem szervezetrendszerébe integrálódtak. Az ajkai Kristály-völgy Egyesület lazán kötődik az általunk felrajzolt érintettek hálózatához, tevékenysége is inkább ismert és elismert Ajkán, mint a károsult településeken.

Két egyesület jött létre a vörösiszap katasztrófa károsultjainak érdekvédelmi képviseletére.

Az *„Esélyt az életre a vörösiszap katasztrófa után”* Egyesület[1] közel 80 olyan devecseri, kolontári és somlóvásárhelyi tagot számlál, akik a közvetetten károsultak köréből alakult meg. Sajnálatos módon tevékenységük külső hatásra túlzottan akció-orientálttá vált, holott eredeti törekvéseik mind olyan közösségi problémákat is feltártak, amelyekre a kormánynak és önkormányzatoknak megoldást kell találniuk.

A másik érdekvédelmi egyesület *„A vörösiszap károsultjaiért kiemelkedően közhasznú egyesület* tagjai között tudhat közvetlenül és közvetetten károsult lakosokat. Inkább a helyi együttműködésekre alapozza/ná tevékenységét, de az önkormányzattal nem sikerült kialakítaniuk megfelelő partneri viszonyt.

- **Segélyszervezetek és egyházak.** Az események kezdetén a segélyszervezetek közvetlen bevonása a vörösiszap katasztrófa elhárításában és a humanitárius segítségnyújtásban

[1] Az egyesületet nem a helyiek alapították, hanem az LMP-hez közeli radikális zöld irányzat egyik képviselője jegyeztette be, aki a portugál Marisa Matias EP képviselő szakértőjeként működött közre „ One step from hell – the tragedy of red sludge in Hungary” kiadvány szerkesztésében, amit a képviselőnő és Paulete Matos-sal együtt jegyez.

résztvevő érintettek hálózatába nem hivatalos információs csatornákon keresztül történt meg. Egyetlen segélyszervezet sem az Országos Katasztrófavédelemtől szerzett tudomást a vörösiszap katasztrófáról, hanem a híradásokból vagy informális úton.

A vörösiszap katasztrófa idején, a főként nemzetközi segélyezési gyakorlatot szerzett hazai szervezetek, a klaszter-típusú segélyezést próbálták több-kevesebb sikerrel adaptálni. A klaszter megközelítés elvi alapja a szoros partnerség a klaszterek kulcsszereplői között. Ez tartalmában a kiszámíthatóságon, a kapacitások felelősségteljes felhasználásán, a koordináción és az elszámoltathatóságon nyugszik. A klaszterek szerint humanitárius segítségnyújtás gyakorlatban azt jelenti, hogy a segélyszervezetek terület és tevékenység alapján rendeződnek klaszterekbe.

A területi klaszter felosztás szerint az Ökumenikus Segélyszervezet Kolontáron, míg a többi szervezet Devecserben működött közre a humanitárius segélyezésben, ezzel a Karitász, a Málta és a Vöröskereszt között szorosabb együttműködés alakult ki. Helyzeti előnyt jelentett, hogy a négy segélyszervezet közül a Vöröskeresztnek Devecserben és Kolontáron, míg a Katolikus Karitásznak Devecserben volt helyi csoportja. Ki kell emelni, hogy a helyi katolikus plébánia a katasztrófa első időszakában a mentés és az adományozás központja volt.

A partneri együttműködést értékelve meg kell jegyezni, hogy ez azért is volt nagy jelentőségű, mert a hazai „humanitárius piacon” a szervezetek egymás versenytársai, konkurensei az adománygyűjtésben és abban, hogy ki tud jobb programokat kitalálni. A verseny két terülten folyik valójában: a médiában és a katasztrófa sújtotta területen.

A segélyszervezetek között – a Vöröskereszt kivételével – partnerségi együttműködés jött létre 2010. október végétől, amelynek koordináló szerve a Civil Humanitárius Koordinációs Központ lett. (Ma már azonban abban megoszlanak a segélyszervezetek munkatársai közötti vélemények, hogy korábban nem volt partnerségi jellegű egyeztetés a hazai segélyszervezetek között.) Összességében tehát, a Civil Humanitárius Koordinációs Központ egy szakmai-információs alhálózatnak is tekinthető az érintettek hálózatán belül, amihez a Vöröskereszt csak lazán kötődött, kapcsolatai inkább a kormányzati érintettekkel volt szoros.

- **Önkéntesek.** A katasztrófa elhárításban és a humanitárius segítségnyújtásban résztvevő önkéntesek számát 600 és 1000 fő közé teszik a katasztrófavédelem, illetve a segélyszervezetektől származó források.[2] Az önkéntesek és munkájuk olyan humánerőforrást

[2] Dobson Tibor a Katasztrófavédelem szóvivője 2010.október 15.i nyilatkozatában 600 fő, (http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=154078), míg a Katolikus Karitász közel 1000 fő önkéntesről tesz említést. http://www.karitasz.hu/projektek/projektek-2010/vorosiszap-ar/beszamolo.

és idő-adományt jelentenek a katasztrófák idején, amelyek kiegészítik a katasztrófavédelem és a segélyszervezetek erőforrásait.

A válaszadók adatai alapján a vörösiszap katasztrófa tipikus önkéntese az a budapesti, illetve Budapest környékén élő, vagy Veszprém megyei átlagosan 35 éves, inkább férfi és házas volt, aki közép- vagy felsőfokú végzettséggel rendelkezett, jobb anyagi körülmények között élt és gazdaságilag aktív volt.

Az önkéntesek felszíni motivációit a társadalmi-szociális értékek és a katasztrófa helyzet involválta segítségnyújtás, míg az önkéntes magatartást fenntartó háttér motivációkat az altruizmus, a károsultakért érzett aggodalom és a reciprocitás határozták meg.

4.3 A katasztrófa-beavatkozás algoritmusa és a segélyszervezetek tevékenysége a vörösiszap katasztrófa helyszínén

A vörösiszap katasztrófa-beavatkozás esetében, a katasztrófa utáni helyzetet az alábbiak szerint tudtuk szakaszolni és a történések időbeli ciklusának megfeleltetni. Az eseményeket, a katasztrófát követő értékelésekben, az egyes segélyszervezetek saját szempontjaik alapján is szakaszolták.

3. táblázat A vörösiszap katasztrófa-beavatkozás főbb szakaszai a károsult településeken

Egyéni szintű reagálás a katasztrófára	első órák
Gyors segítségnyújtás, kármentesítés	első naptól 2-3 hétig
Evakuálás Kolontárról	2. hét
Rehabilitáció	2010 decemberéig
Újjáépítés	első szakasz: 2011 júliusáig második szakasz: 2012 októberéig

A vörösiszap katasztrófa új fejezet hozott a magyar segélyszervezetek partneri együttműködésében, a koordinációban, a területi és tevékenységbeli klaszterek kialakításában, a közös adatbázis kialakításában, az adománykártya általános bevezetésében, új módszerek kialakításában, mint például az albérleti program, a személyre szabott és szükségletorientált segítésben, valamint az önkéntes szervezésben.

A katasztrófa-beavatkozás során megmutatkoztak az egyes szervezetek erősségei, mint pl.: a Baptista Szeretetszolgálat által működtetett mentőcsapat munkája, a Katolikus Karitász önkéntes szervező tevékenysége és a közösségi ellátás megszervezése, a Máltai

Szeretetszolgálat pszicho-szociális programjai, az Ökumenikus Segélyszervezet szervezésben és a közösségi projektek felvállalásában mutatott szerepvállalása.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy ezen szervezeti specializációk felerősítése, mint mozaikok, együttesen járulhatnak hozzá a hatékony humanitárius tevékenységhez a későbbi katasztrófahelyzetekben.

4. táblázat Az egyes segélyszervezetek tevékenysége a katasztrófa-menedzsmenti ciklus alapján

	Gyors segítségnyújtás, kármentesítés	**Rehabilitáció**	**Újjáépítés**	
			első szakasz	**második szakasz**
	első naptól 2.-3. hétig - 2010. október végéig	**2010. novembertől- decemberig**	**2011. július**	**2012. október 4.**
	Evakuálás Kolontárról 2. hét			
Baptista Szeretetszolgálat	mentés, áldozatok felkutatása	tisztítószerek adományozása, védőfelszerelések biztosítása, nagycsaládosok támogatása karácsonyi segélyezés	nagycsaládosok ingóságpótlása 35 család	
Katolikus Karitász	• élelmiszer, tisztálkodó szerek, ruházati gyorssegély • felmérések készítése, kedvezményezetti adatbázis kialakítása	élelmiszersegély, adományosztás közkonyha működtetése önkéntesek szervezése karácsonyi segélyezés	ingóságpótlás 75 család gyermektáborok	melléképületek építése
Máltai Szeretetszolgálat		teajárat albérleti program segélyiroda működtetése, adatbázis kezelés karácsonyi segélyezés	ingóságpótlás 54 család házfelújítás gyermektáborok	Máltai játszótér Biztos Kezdet Ház
Ökumenikus Segélyszervezet		élelmiszersegély, adományosztás, segélyiroda működtetése (Kolontár) karácsonyi segélyezés	utalványok 35 család	emlékpark művelődési ház, orvosi rendelő korszerűsítése futballpálya rekonstrukció, tanösvény
Református Szeretszolgálat		adományosztás, önkéntesek szervezése karácsonyi segélyezés		melléképületek építése
Vöröskereszt	élelmiszer segély, adományosztás önkéntesek szervezése	ingóság osztás karácsonyi segélyezés	6 sérült ház és a devecseri általános iskola felújítása	melléképületek építése 6 családnak

4.4 Az érintett szereplők katasztrófa idején tanúsított helytállásának megítélése a közvetlenül és közvetetten károsultak által

Az eredmények azt mutatják, hogy a katasztrófa helyzet kezelésében a civil szereplők – közülük is az önkéntesek – helytállását értékelték minden válaszadói mintában a legmagasabbra. A bajban elsősorban a károsultak a családi szomszédsági hálózatok segítségére számíthattak, ami arra utal – különösen a két falu esetében – hogy a mikroközösségi segítőkapcsolatok nagyon erősek. Noha az intézményi szereplők helytállását átlagosan a megfelelő-közeli kategóriákba helyezték el, de a részletesebb elemzések arra utalnak, hogy a közvetlen károsult és a roma válaszadók egy része kritikusan ítélte meg az önkormányzatok katasztrófa helyzetben tanúsított helytállását.

1. ábra „Hogyan értékeli az alábbi szervezetek/emberek helytállását a katasztrófa helyzet kezelésével kapcsolatban?" - közvetlenül és közvetetten károsult alminta (átlag)

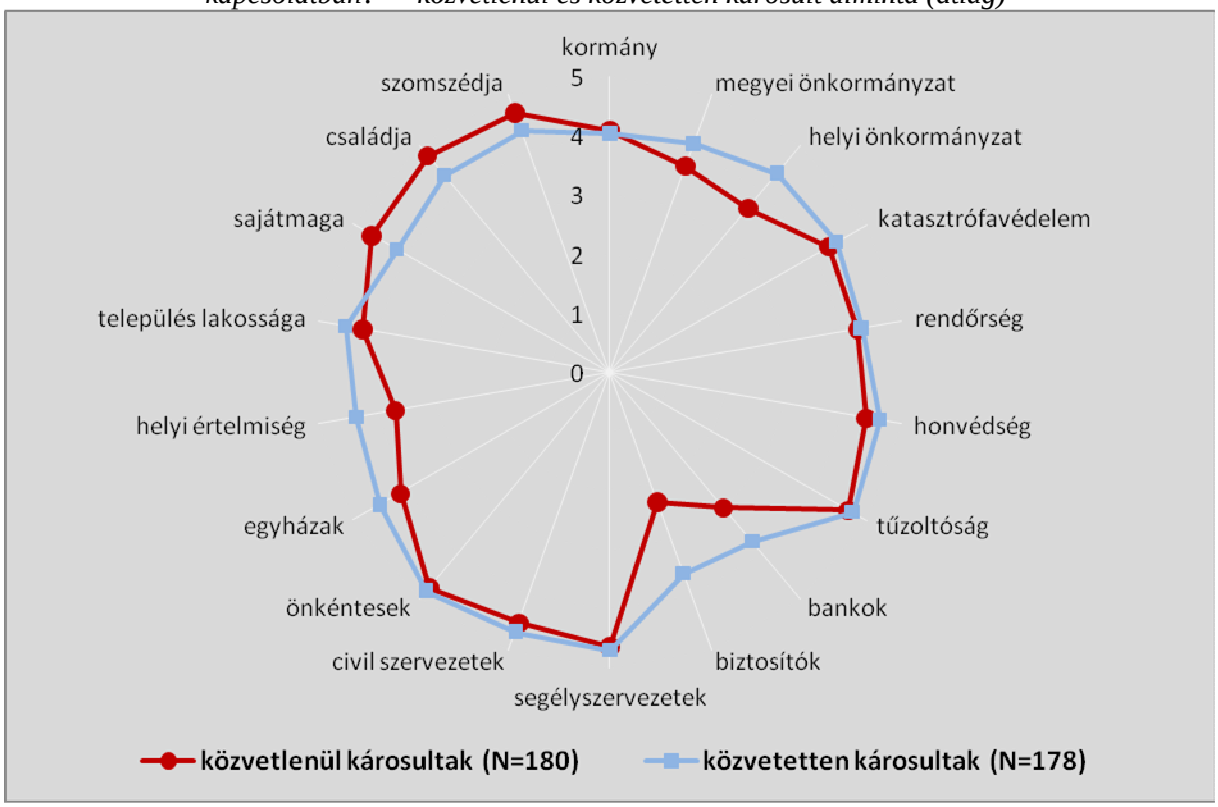

A **helyi önkormányzatok** katasztrófa elhárításában végzett munkájának értékelésekor egy jól látható tendencia fejeződik ki: a közvetlenül károsultak alacsonyabb átlagpontokat adnak az önkormányzatok munkájára, mint a közvetetten károsultak, míg az önkéntesek minden változó tekintetében a legalacsonyabb átlagpontokkal értékelnek. Úgy véljük, ennek hátterében egyfelől a közvetlenül és közvetten károsultak közötti látens vagy direkt

konfliktusok húzódhatnak. Azaz a közvetlen károsulti csoport tagjai úgy ítélték meg, hogy az önkormányzatoknak módjuk lett volna hatékonyabban és többet megtenni értük, míg a közvetetten károsulti csoport ezzel éppen ellentétes véleménye tükröződik a megítélésekben. Az önkéntesek olyan kívülállóknak tekinthetők, akik objektív, de talán sokszor egy optimumhoz igazodó elvárás szerint értékeltek.

A **devecseri önkormányzat** tevékenységét a katasztrófa-beavatkozás idején mind a közvetlenül, mind pedig a közvetetten károsultak nagyon egyöntetűen ítélték meg. Összességében a 127 közvetlenül károsult válaszadó a megfelelő, míg a 145 közvetetten károsult válaszadó a megfelelőnél valamivel magasabb átlagértékekkel „jutalmazta" az önkormányzat különböző típusú tevékenységeit a katasztrófa elhárításban. A közvetlen károsultak mintegy 20 százaléka volt inkább elégedetlen az önkormányzat tevékenységével, míg ez a közvetetten károsultak esetében ez csak 8 százalékot tett ki.

A **kolontári önkormányzat** munkájának értékelése már sokkal összetettebb képet mutat, noha mindkét károsulti csoport a megfelelő-nagyon megfelelő értéktartományba eső átlagpontokat adott, sőt az önkéntesek értékelésére is ez volt a jellemző. A közvetlen és közvetetett károsultak között nagyobb véleménykülönbség az önkormányzat két tevékenységét illetően mutatkozott: a károsultak részére juttatott támogatásokban és az önkéntesek munkájának szervezésében.

A **segélyszervezetek** tevékenységét mind a közvetlenül, mind a közvetetten károsultak a „nagyon megfelelő" „megfelelő" tartományba helyezték el, ami azt mutatja, hogy a megkérdezettek nagyra értékelték és elismerték a segélyszervezetek munkáját. A különbségek néhány tized átlagpontokban mérhetők, ami árnyalatnyi megítélés-különbségekre utalnak.

A kolontári közvetlenül károsultak az Ökumenikus Segélyszervezet, míg a devecseriek – a többi segélyszervezettel való összehasonlításban – a Máltai Szeretetszolgálat tevékenységét értékelték a legmagasabb átlagpontokkal. Az önkéntesek ugyancsak a Máltai Szeretetszolgálat munkáját értékelték a legmagasabbra.

Azt a számos kifogást, ami a Vöröskereszt munkáját érte a többi segélyszervezet részéről a károsultak körében végzett vizsgálat nem, de az önkéntesek értékelési visszaigazolták. A Vöröskereszt által, a károsultak számára nyújtott támogatások – a többi magasra értékelt tevékenységhez képest – alacsonyabb átlagpontokat kapott a károsultaktól, addig az önkéntesek ezt értékelték a legmagasabbra. Mindez arra utal, hogy a Vöröskereszt tevékenysége igen ellentmondásos volt a katasztrófa-beavatkozás idején.

5. A Magyar Kármentő Alap Kármentő Bizottsága által finanszírozott közösségi célú fejlesztési programok bemutatása és hatásvizsgálata

A Kármentő Alap bevételi forrásai. 2010-ben A Kármentő Alapba az adományok szinte kizárólagosan belföldről érkeztek, elsősorban magánszemélyektől, valamint vállalkozásoktól, egyéb szervezetektől. 2011-ben a belföldi adakozás csökkent, és a bevételek 60százalékát külföldi vállalkozások, szervezetek támogatásai adták. A befizetőkön kívül az Alap a személyi jövedelemadók 1%-án keresztül 434.148 forinttal gyarapodott, a banki kamatbevételek pedig a két évben összesen 104.158.202 forinttal növelték a pénzalapot. A természetbeni juttatások nyomán a Samsung 9.335.984 Forint értékben elektronikai eszközökkel támogatta a Kármentő Alapot.

A Kármentő Alap által nyújtott támogatások. Ezeket csoportosíthatjuk **közcélú**, illetve **nem közcélú felhasználás** szerint.

- Közcélú alatt a közösségi fejlesztéseket érintő kiadásokat (szolgáltatások, gazdaság, infrastruktúra fejlesztése) értjük, míg
- a nem közcélú kategória pedig a károsultak közvetlen támogatása (segély, lakóház, ingóságok), ezzel együtt a helyi vállalkozó családok kártalanítását jelenti.

A nem közcélú támogatások aránya a településeken élő közvetlenül károsultak számához igazodott. E szerint arányaiban a legtöbb nem közcélú támogatást Devecser költötte el közvetlenül károsult lakóinak megsegítésére, míg a legkevesebbet pedig Somlóvásárhely

A Kármentő Bizottság által megítélt összegek felhasználási területeiben a károsultak közvetlen támogatásán kívül differenciáltuk a közcélú beruházásokat is. Ennek alapján az alábbi kategóriákba voltak besorolhatók a közcélú támogatások felhasználásának területei:

A **gazdaság fejlesztését** elemzésünkben a helyi vállalkozások támogatása, valamint az ipari park létrehozására fordított összegek adják.

A **szolgáltatások fejlesztésén** az oktatási intézmények, az egészségügy, sport, roma integráció támogatását, szociális, kulturális beruházásokat értünk, valamint ebbe a kategóriába soroltuk a devecseri rendőrőrs alapítására szánt összeget is.

Infrastrukturális beruházások jelentik a közutak, közművek korszerűsítésére, közterületek felújítására, (busz)közlekedés fejlesztésére fordított összegeket.

Külön csoportot, **egyéb kategóriát**, alkotnak a pályázati önrész támogatások, a pályázatírásra, kutatásra, megvalósíthatósági tanulmányra fordított tételek, azok, amelyek nem kapcsolódnak egyik előbbiekben felsorolt területhez sem.

2. ábra A Kármentő Bizottság által megítélt összegek felhasználási területei

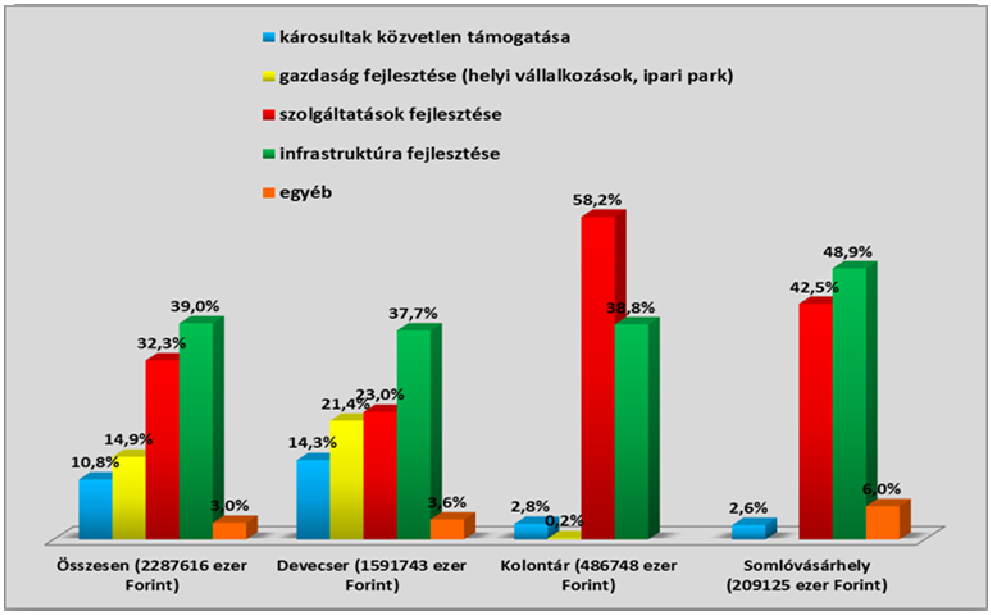

Jól látható, hogy a Kármentő Alapból származó támogatásokból, összességében a legnagyobb arányban a szolgáltatásokat fejlesztették, harmadából a helyi gazdaságot erősítették, és jelentős összeget fordítottak az infrastruktúra korszerűsítésére. A három település különböző prioritásokat állított fel a fejlesztéseket illetően.

5.1 A Kármentő Alapból támogatott közösségi célú beruházások hasznosságának lakossági értékelése

Egy katasztrófa-beavatkozás hatásvizsgálatakor megkülönböztethetők a direkt, szándékolt és az indirekt, nem szándékolt hatások. A szándékolt hatások általában egyértelműek: a kárt szenvedett lakosság kártalanítása, a tárgyi-környezeti feltételek rehabilitálása, újjáépítése – a katasztrófa előtti állapotok visszaállítása.

Mindebből következően a katasztrófát követő beavatkozások értékelésének egyik lehetséges indikátora a károsultak részére nyújtott támogatásokkal való elégedettség, amelynek eredményeit már az előző fejezetben bemutattuk.

A másik hatásvizsgálati indikátor az, hogy a károsult települések lakossága mennyire tartja hasznosnak azokat a közösségi célú beruházásokat, amelyek a településükön megvalósultak. A következőkben azokat, a településenként megvalósult a közösségi beruházások

hasznosságának megítélését vizsgáljuk a megkérdezettek körében, amelyek a Kármentő Alap támogatásával jöttek létre.

Általánosságban nézve mind a közvetlenül, mind a közvetetten károsult **devecseri megkérdezettek** a „hasznos”-hoz közeli tartományba helyezték a csatornahálózat fejlesztését, az új orvosi rendelő létesítését a lakóparkban, a közműfejlesztéseket, valamint az iskola felújítását. A kevésbé hasznos beruházások közé sorolták a Rotary Ház felújítását, a Biztos Kezdet Ház programot és főképpen pedig az emlékparkot.

Érdekes megfigyelni, hogy a beruházások hasznosságát a közvetetten károsult lakosság magasabb átlagpontokkal értékelte, mint a közvetlenül károsult lakosság. Ennek hátterében személyes okok állhatnak, miszerint nagyon sok károsult úgy vélte, hogy ezek a beruházások az ő kártalanításuk terhére történt

Kolontáron is azokat a beruházásokat tették a „nagyon hasznos” tartományba a megkérdezettek, amelyek közvetlen életüket és nem utolsó sorban kiadásaikat is befolyásolják: közműfejlesztések, csatornahálózat felújítása, utak, járdák felújítása. A víz- és csatornahálózat fejlesztése például jelentősen csökkentette a lakóparkban élők vízdíj költségeit. Ez esetben is tapasztalhatjuk, hogy az egyéb beruházások megítélése a közvetetten károsultak körében magasabb átlagpontokat kapott, hiszen ezzel úgy érzik ők is kaptak valamit az elszenvedett károkért. A helyben élők félelme inkább az, hogy miből tudják majd fenntartani, megőrizni ezeket a beruházásokat, hiszen az önkormányzati költségvetés erre nem mindig elég.

A kolontári közvetlenül és közvetetten károsult lakosság megítélése a közösségi célú beruházásokat illetően három esetben – az emlékparknál, a Tojásüzem támogatásánál és a futballpálya és öltöző felújításánál – mutat jelentősebb különbségeket. A devecseri válaszadók leginkább a munkahely-teremetéssel kapcsolatos állításokat értékelték a legmagasabbra, mint amelyek meghatározzák a település gazdasági-társadalmi jövőképét.

5.2 A települések gazdasági-társadalmi jövőképének és a közösségi célú beruházások hasznosságának megítélése

A közösségi célú beruházások hasznosságának megítélése úgy véljük, sokban függ attól, hogy a károsult településeken élő válaszadók miben és hogyan látják lakóhelyük gazdasági és társadalmi jövőképét. A gazdasági- társadalmi jövőképet nyolc állítás mentén vizsgáltuk, amelyek közül három a munkahelyteremtéssel-képzéssel, kettő a kiaknázatlan gazdasági lehetőségekkel, a továbbiak pedig a gazdasági, szociális és közösségi erőforrásokkal kapcsolatos megítéléseket mérték

A **közvetlenül és a közvetetten károsult lakosság** megítélése két esetben tért el egymástól: egyfelől a közvetlenül károsultak – a kevésbé hasznosnak ítélt beruházások ellenére is fejlődőképesebbnek és a változásokra nyitottabbnak ítélik meg a települést, mint a közvetetten károsultak. Másfelől ők azok, akik a munkanélküliségből való kitörés egyik útjának a képzést tartják.

A **devecseri válaszadók** leginkább a munkahely-teremetéssel kapcsolatos állításokat értékelték a legmagasabbra, mint amelyek meghatározzák a település gazdasági-társadalmi jövőképét. A munkahelyteremtés tehát nem csak az elégedetlen korosztály „követelése" és elvárása, hanem – úgy tűnik – a település széles „tömegeinek". A másik fontos, jövőképet meghatározó választása a megkérdezetteknek a **szociális helyzet** javítására – különösen pedig a leszakadó családok segítésére – vonatkozott. Érdekes módon a válaszadók több **erőforrást** (fejlődőképesség, gazdasági „stabilitás") látnak meghatározónak a település jövőjét illetően, mint kiaknázatlan lehetőségeket. Mindez arra utal, hogy a megkérdezettek reálisan látják településük jövőjét és nincsenek illuzórikus vágyaik.

Kolontáron a megkérdezett válaszadók egyrészt a munkahely-teremetéssel kapcsolatos állításokat értékelték a legmagasabbra, de azon belül is a képzésnek szavaztak prioritást. Másrészt a szociális helyzet – a leszakadó családok helyzetének – javítását tartották fontosnak.

A munkahely-teremetéssel kapcsolatos állítások, valamint a képzés, szociális helyzet megoldása a **somlóvásárhelyi válaszadóktól** kapta a legmagasabb értékeket. Amennyiben figyelmesebben megnézzük, a válaszadók jövőképe némileg egysíkúnak tűnik: „csak munka legyen és más nem fontos". Azaz, nem nagyon látják a település gazdasági-közösségi erőforrásait, de a kiaknázatlan lehetőségeit sem. Pedig a Somló lábánál fekvő település olyan kiaknázatlan természeti erőforrásokkal rendelkezik, amely még rengeteg potenciált rejt magában. Azonban a válaszadók értékelése alapján úgy tűnik, hogy ehhez nincs elegendő közösségi erőforrás és jövőbe vetett hit.

Összegezve, eredményeink azt mutatják tehát, hogy a Kármentő Alap támogatásával megépült közösségi célú beruházások megítélését különböző tényezők befolyásolják. Ezek közül vannak olyanok, amelyek csak **közvetett** összefüggést mutatnak az adott beruházás konkrét tartalmával, míg találtunk olyanokat is, amelyek esetében **közvetlen** összefüggés fedezhető fel.

A csak közvetetten a közösségi fejlesztések megítélésére vonatkozó tényezők közé sorolhatjuk a devecseri válaszadók körében mérhető elégedetlenséget. A közösségi beruházásokkal való elégedetlenég a válaszadók körében **„általánosan elégedetlenek"** - 40-

59 év közöttiek, az inaktív munkaerő-piaci státuszúak, illetve a roma lakosság körében –volt megfigyelhető legerősebben. Ezt a csoportot azért neveztük el „általános elégedetleneknek”, mert az összes általunk vizsgált egyéb kérdésben is lényegesen negatívabb véleményeket formáltak, mint más csoportok. A kutatás során készült lakossági interjúk is ezt a tapasztalatot erősítették meg. Az általános elégedetlenség különösen szembetűnően jelentkezett a roma származású interjúalanyok esetében. Ők általában a katasztrófát követő mentési, helyreállítási folyamatok minden egyes fázisát és szereplőjét éles kritikával illették. A halmozottan hátrányos helyzetű emberek esetében nem meglepő, hogy az inkább **szimbolikus értékeket** hordozó beruházások (pl. emlékpark, Rotary Ház) helyett a mindennapi megélhetési gondokat **kézzelfoghatóan enyhítő intézkedéseket** (például munkahelyteremtést) részesítenék előnyben. Többen fogalmazták meg, hogy a fejlesztések nagy része számukra haszontalan, nem jelent semmiféle értéket. Azt tehát, mindenképpen látni kell, hogy a közösségi fejlesztések negatív megítélésének tetemes része **nem feltétlenül a konkrét beruházást minősíti**, hanem csak „formát ad” egy általánosabb, reménytelen élethelyzet miatti **elkeseredettségnek**.

A fejlesztések megítélését közvetlenebbül befolyásoló tényezők közül kettőt sikerült azonosítanunk: a megkérdezett településhez való viszonyát, illetve a katasztrófa során elszenvedett kár jellegét. Eredményeink azt mutatják, hogy **a településhez mélyebb gyökerekkel kötődő lakosok** elégedettebbek a közösségi beruházásokkal, mint a „beköltözők”. Úgy tűnik az erősebb helyi identitás, a pozitív érzelmi elköteleződés közvetlen jótékony hatást gyakorol ennek a kérdésnek az értékelésre.

Ez egyrészről azt jelenti, hogy **az „őslakosok” pozitív hozzáállására** számíthatnak a helyi fejlesztésekben gondolkodó döntéshozók, másrészt viszont fontos feladatuk **a „beköltözők” bizalmának megszerzése**, hiszen a támogató lakosság nélkülözhetetlen erőforrás egy hatékonyan fejlődő településen.

A másik, megítélést befolyásoló tényező a **közvetlen-közvetett károsultság** dimenziója. Ebben a kérdésben azt állapítottuk, hogy a beruházások hasznosságát a közvetetten károsult lakosság magasabb átlagpontokkal értékelte, mint a közvetlenül károsultak. Feltételezésünk szerint ennek hátterében az áll, hogy e fejlesztéseken keresztül úgy érzik, így ők is kaptak valamit az elszenvedett károkért. Ezzel párhuzamosan elgondolkodtató a közvetlenül károsodottak viszonylagos elégedetlensége. Az interjúk során gyakran előkerülő probléma volt a **települések „kettészakadásának”** említése a közvetlenül és közvetetten károsodottak tengelye mentén. Ez leginkább az új házba költözők körében merült fel, akik ma már úgy érzik, hogy a többség irigykedik emiatt rájuk, továbbá az új településrészek fizikai

elkülönülése miatt elvesztették a közösséghez tartozásuk érzését. Ez „kirekesztettség” érzés a „település közössége” felé talán indokolhatja ezeknek a fejlesztéseknek a negatívabb megítélését.

6. A közösségek állapota: a katasztrófa-beavatkozás nem szándékolt hatásai, a bizalom és a segítségnyújtás tükrében

Egy katasztrófa-beavatkozás során számolni kell azokkal a nem szándékolt hatásokkal is, amelyek a károsult települések közösségeinek állapotában okoznak változásokat. A vizsgálat során főleg arra helyeztük a hangsúlyt, hogy a nem szándékolt hatások milyen változók mentén mutathatók ki a helyi közösségekben. Fel tudtuk tárni a **nem szándékolt pozitív hatások**at, amelyeket a vörösiszap katasztrófa-beavatkozás előidézett a helyi közösségben úgy, mint: „erősítette az emberek közötti összetartást”, „megmutatta az összefogás erejét”, „erősítette a település közösségét”.

Másrészt, világosan kell látni, hogy minden beavatkozás nem szándékolt, negatív hatásokkal is jár. A feltételezett, **nem szándékolt, negatív hatások**at három változó mentén mértük: „felszínre hozta a meglévő feszültségeket”, „viszályt, irigységet szült”, „megosztotta a település lakosságát”.

3. ábra A katasztrófa-beavatkozás nem szándékolt hatásainak megítélése a közvetlenül és közvetettek károsultak körében

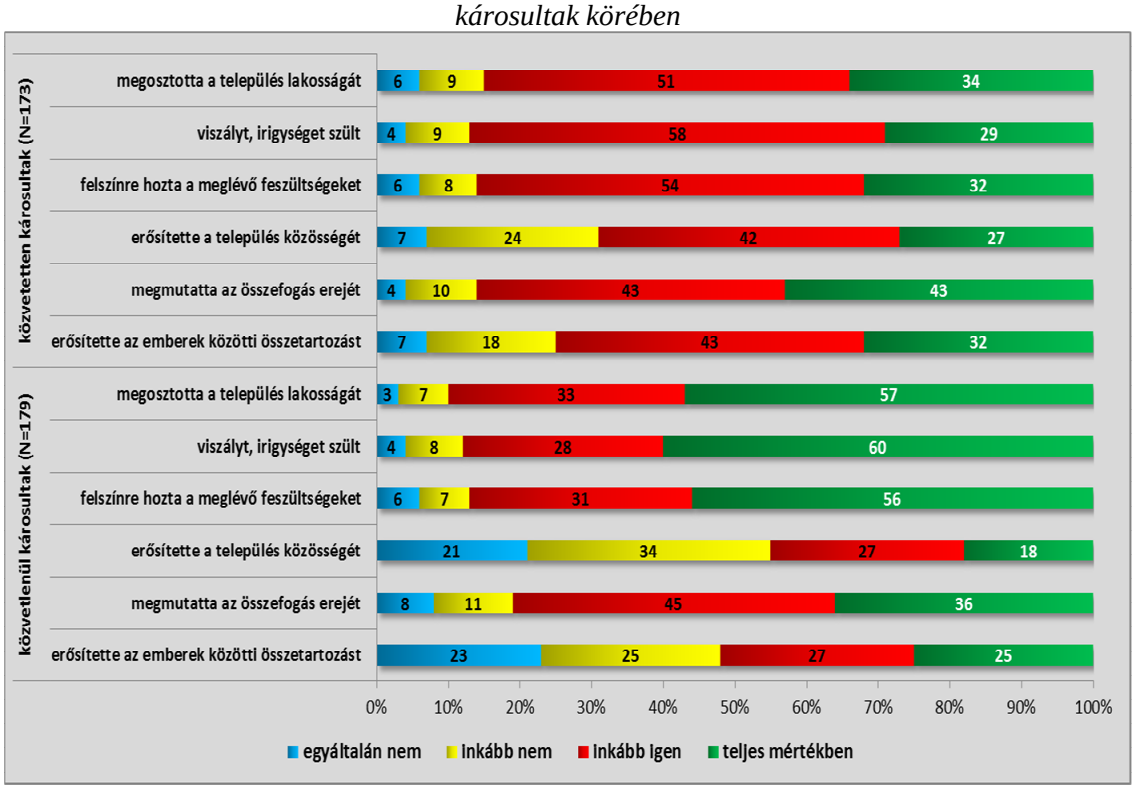

Az eredmények szerint a **közvetlenül károsultak** a katasztrófa helyi közösségekre gyakorolt pozitív hatásainak megítélésében ambivalensebbnek mutatkoztak (M=2,55), mint a negatív hatások megítélésében (M=3,41). A **közvetetten károsultak** ugyancsak megosztottak voltak a katasztrófa közösségre gyakorolt pozitív és negatív hatásainak megítélésében

Mindkét károsulti csoportban a közösségre gyakorolt pozitív hatások közül a „megmutatta az összefogás erejét" változó kapta a legmagasabb értékeléseket, míg a negatív hatások közül a „viszályt, irigységet szült" változó. Ennek alapján úgy véljük, hogy vannak olyan közös élmények amire a helyi közösségek összefogását lehet építeni, ha kibeszélésre kerülnek a kártalanítás vélt, vagy valós problémái.

Mind a **roma, mind a nem roma** válaszadói csoport körében érzékelt viszály és irigység a rehabilitáció időszakában és az ingóságpótlás idején lángolt fel a településen, nem csak a romák-nem romák, hanem a romák-romák között is. A viszály meglétének erősségét támasztja alá az is, hogy mind a romák, mind pedig a nem romák 21-22 százaléka hogy a katasztrófa okozta öt legsúlyosabb kár között említette a településen lévő viszályt és irigységet. Mindkét válaszadói csoport úgy vélekedett, hogy szükséges lenne a településen a közösségfejlesztés, és a közösségi problémák kibeszélésére.

6.1 Bizalom a helyi közösségekben

Egy helyi társadalom működésének egyik nagyon fontos pillére az egymásba vetett a bizalom, amit az **általános és a személyközi bizalom** mérésével lehet megmutatni. A bizalom mérésének másik szintje az **intézményekkel szemben** meglévő bizalom feltárása

- **Általában az emberekben való bizalom-kérdésre** az összes válaszadó M=2,7-es átlagot adott, míg a **településen élő emberekbe vetett bizalom-kérdésre** pedig M=2,66-ot. Összességében tehát, kis mértékben az elméleti átlag feletti értékelések születtek, és mind a két kérdésre az volt a jellemző, hogy az „egyáltalán nem bízik meg", és a „teljesen megbízik" kategóriákat kevéssé, inkább a közbülső két válaszlehetőséget választották a megkérdezettek. Úgy véljük, ezek az eredmények is alátámasztják azt, hogy a mintába bekerült megkérdezettek igen ambivalensek értékítéleteikben. Mindez arra utal, hogy a megkérdezettek körében a katasztrófa hatására felborult értékek még nem normalizálódtak.
- **Személyközi bizalom.** Eredményeink szerint az összes megkérdezett esetében a családtagokba vetett bizalom átlaga M=3,87 volt, és a válaszadók 94 százaléka azt mondta, hogy teljesen megbízik családjában. Szignifikánsan alacsonyabb, de még mindig nagyon magas átlagot adtak a rokonságra és a barátokra vonatkozó bizalmi kérdésekben (a rokonságra

adott bizalmi index M=3,7 volt, míg a barátoknál M=3,66). A távolabbi ismerősök körében mért bizalom egyre csökkenő átlagértéket mutatott: a szomszédok esetében M=3,33, az ismerősöknél M=3,26, a munkatársaknál pedig M=3,21 volt.

Az országos trendekkel egyező eredmények azt mutatják, hogy a távolabbi ismerősök felé haladva egyre inkább csökken a bizalom szintje. Ugyanakkor a kérdezettek körében ez még a legtávolabbi ismerősök esetében is jóval magasabb, mint a már ismertetett általánosított bizalom értéke.

Lokális intézményi bizalom. Közismert az országos vizsgálatokból, hogy a politikusok és a politikai szereplők kapják a legalacsonyabb értékelést a bizalom felmérésekben. Nincs ez másként jelen kutatásban sem, a polgármestereket (M=2,95), a helyi önkormányzatot (M=2,89), és a képviselőtestületet (M=2,82) értékelték legalacsonyabbra a kérdezettek a feléjük irányuló bizalom terén. Azonban még ezen szereplők esetében is az elméleti átlag (M=2,5) felett voltak az értékelések, és meghaladták az általánosított bizalmi értékeket. Fontos azt is megjegyezni, hogy a helyi önkormányzatok katasztrófa-beavatkozás során tanúsított helytállását magasabbra értékelték a válaszadók, mint ahogy a velük kapcsolatos bizalomról nyilatkoztak.

4. ábra A lokális intézményi bizalom a teljes minta és nem roma - roma válaszadók körében (átlag)

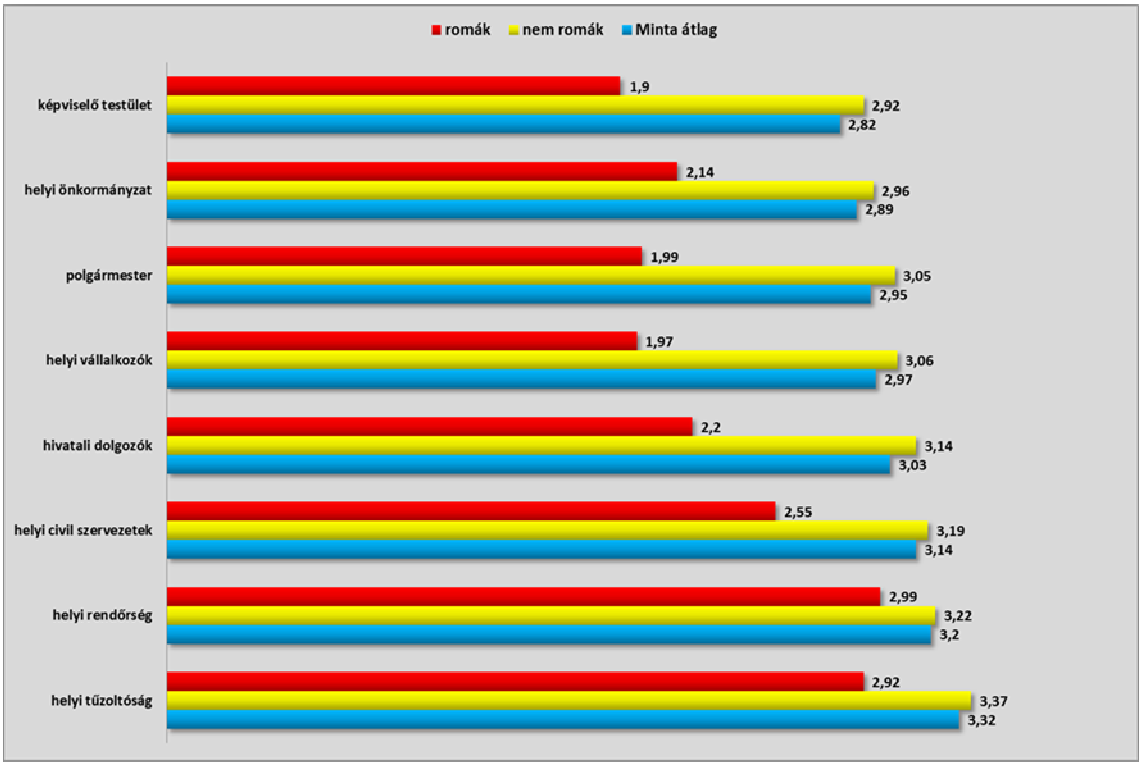

6.2 Segítés és segítségnyújtás a helyi közösségekben a katasztrófa idején és napjainkban

Egy katasztrófa során kiemelten fontos, hogy az érintettek maguk is lehetőségeikhez mérten kivegyék a szerepüket a krízis megoldásában. Nemcsak magának a segítségnyújtásnak az aránya, hanem annak szerkezete is meghatározó. A segítségnyújtásnak nemcsak a perszonális dimenziója fontos, hanem az intézményi. Az intézménynek történő segítség mutatja meg talán leginkább, mennyire hajlandóak az emberek a szűk családi, baráti ismerősi kapcsolataikon kívül is segítséget nyújtani, tenni a közösségért.

A vizsgált három településen a kérdezettek közel 70 százaléka nyilatkozott úgy, hogy segített valamilyen szervezetnek, személynek. A **legtöbben a barátaiknak, szomszédaiknak segítettek** (45 százalék), ezt követte a távoli ismerősöknek, munkatársaknak nyújtott segítségnyújtás (40 százalék). Családtagoknak 37 százalék segített, itt azonban meg kell jegyezni, hogy azoknak, akik esetleg egyedül élnek, nem biztos hogy volt a környezetükben olyan családtag, akiknek segíthettek volna a katasztrófa idején. Legkevesebben intézménynek segítettek, itt „mindössze” 22 százalékos arányt mértünk.

A **segítség adás és segítség kapás** kérdések alapján négy típust tudtunk megkülönböztetni:

- Azokat, **akik csak adtak segítséget**, de nem kaptak a továbbiakban donornak fogjuk nevezni, az ő arányuk 24 százalék volt a mintában.
- Aki **csak kapott segítséget**, de nem adott, ők a recipiensek a segítségnyújtási kapcsolatokban. Ez az összes válaszadó 14 százalékára volt jellemző.
- A minta közel felére, 45 százalékára volt jellemző az, hogy **adott és kapott is segítséget**, tehát náluk reciprok kapcsolatok alakultak ki a segítségnyújtási kapcsolatokban.
- Végezetül, **akik se nem adtak, se nem kaptak segítséget**, azok a segítségnyújtási kapcsolatokban inaktív szerepet játszanak. Ez a teljes minta 17 százalékát tette ki.

A katasztrófák idejében a megerősödő közösség szolidaritás jelentősen megemeli a segítségnyújtás szintjét. Fontos kérdés, amikor a helyi közösségek helyzetéről akarunk látleletet adni, hogy több évvel a vörösiszap tragédia után mennyiben maradtak meg azok a segítségnyújtási formák, amelyekről a megkérdezettek beszámoltak.

Eredményeink azt mutatták, hogy **a megkérdezettek 45 százaléka segítettek valakinek, vagy valamely intézménynek az elmúlt hónapban**. Ez összehasonlítva a katasztrófa kapcsán mért 70 százalékkal jelentős csökkenésnek tűnik, de még mindig igen magas értéket mutat.

Azok aránya, akiknek segítettek (a recipiensek) 47 százalékra esett vissza, a krízis helyzetben történő segítés 60 százalékáról. Mint látható, ebben az esetben a csökkenés valamivel alacsonyabb volt.

Amennyiben a korábban bemutatott tipológiába rendezzük az adatsort, akkor tisztán látszik, hogy **hosszú távon elsősorban a reciprok segítségnyújtási formák maradnak fent**. A kérdezettek 40 százaléka számolt be ilyenről, míg donor és csak recipiens segítségnyújtási formáról mindössze 5 és 7 százalék. A minta fele pedig se nem adott, se nem kapott segítséget az elmúlt egy hónapban.

Érdekes módon a **közvetlenül és közvetetten károsultak közötti különbség** még ennyi év után is megmaradt. A közvetlenül károsultak közel fele számolt be reciprok-jellegű segítésről, míg a közvetetten károsultak kicsivel kevesebb, mint egyharmada. Előbbi csoportban a recipiens segítségnyújtási forma is átlag feletti, míg utóbbiban több mint 60 százalék azok aránya, akik se nem adtak, se nem kaptak segítséget az elmúlt egy hónapban.

7. Javaslatok

A kutatás fontos eredményének tartjuk, hogy a devecseri önkormányzati vezetés munkahelyteremtésre és ezzel összefüggésben a munkanélküliség kezelésre irányuló törekvéseinek és programjainak fontosságát – ha indirekten is –, a kutatásban megkérdezettek visszaigazolták.

Az összes válaszadónak több mint a fele a három legfontosabb települési fejlesztés között első helyen említette a **munkahelyteremtést**, sőt ez még az „általánosan elégedetlenek korcsoportjának” válaszaiban is első helyre került. A másik fontos fejlesztési iránynak a válaszadók a **munkanélküliek képzését** jelölték meg.

Az önkormányzati vezetés proaktív, a fiatalok helybeni szakképzésének terve igen hatékony lépés, hiszen ahogy az a legfrissebb kistérségi és települési adatok alapján is látszik, a szakképesítéssel rendelkezők aránya megyei viszonylatban is nagyon alacsony a településen.

Ugyanakkor feltétlenül szükséges lenne, hogy a már munkanélküli, alacsony iskolai végzettségűek a közmunka programokhoz kapcsoltan kapjanak **a munkavégzéshez is kapcsolódó betanító képzést**. Ezek a képzések az előbb említett társadalmi csoportoknál javítják a munkakultúrát, a munkavégzés hatékonyságát és minőségét és nem utolsó sorban az egyén munkaerő-piaci elhelyezkedésének esélyeit is javítják.

Eredményeink közül négy problématerületet emelünk ki, amivel kapcsolatosan javaslatokat tudunk tenni.

7.1 A közösségi célú beruházások elfogadottsága

A megkérdezett válaszadók a kevésbé hasznos beruházások közé sorolták a Rotary Ház felújítását, a Biztos Kezdet Ház programot és főképpen pedig az emlékparkot.

A beruházások hasznosságát a közvetetten károsult lakosság magasabb átlagpontokkal értékelte, mint a közvetlenül károsult lakosság. Ennek hátterében megítélésünk szerint egyfelől **személyes okok** állhatnak, miszerint nagyon sok károsult úgy vélte, hogy ezek a beruházások az ő kártalanításuk terhére történt. Másfelől **közösségi problémák**, ugyanis a válaszadók közül többen sérelmezték, hogy a tárgyi beruházások szükségességéről és prioritásairól nem egyeztettek *kellőképpen* sem a segélyszervezetek, sem az önkormányzat az ott élőkkel. Továbbá **kommunikációs probléma** is meghúzódik a háttérben, ami összefügg a lakossági egyeztetésekkel is: a megkérdezettek szerint az önkormányzat nem megfelelően kommunikálta a lakosság felé ezen „központilag" eldöntött beruházásoknak a hasznosságát, hanem magától értetődőnek vette, hogy az emberek felismerik a beruházások közösségi, társadalmi és gazdasági hasznát.

Végezetül pedig az alacsonyabb értékelést az is magyarázza, hogy a megkérdezettek többsége szerint **a tárgyi beruházások elvonták a forrásokat olyan egyéni-közösségi szükségletek elől**: mint a szűrővizsgálatok, a közösségfejlesztés, az egészségi rehabilitáció és a konkrét munkahelyteremtés.

Mindezek alapján úgy véljük, hogy ezen közösségi célú beruházások adottak, de az elfogadásukat jelentősen növelné, hogyha **valamilyen közösségi funkciót kapnának**, azaz „élettel" telnének meg, és nem mint hasznavehetetlen szimbólumok állnák ott.

Javaslatok: A **Rotary Ház** elfogadottságát nagyban növelhetné szerintünk, ha iskolai kihelyezett órákat tartanának a gyerekeknek, illetve rendszeres közösségi rendezvényeket telepítenének oda, például a fiataloknak vagy a nyugdíjasoknak. Ebben az önkormányzat a Rotary Szövetséggel való kapcsolatfelvétel során akár szakmai, anyagi segítséget is kaphatna.

Az **emlékpark** elfogadottságát is nagyban növelné, ha valamilyen tartós, vagy rendszeres közösségi funkciót kapna azon kívül, hogy ott áll üres és kihasználatlan „mementomori"-ként.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy az elfogadottságát nem egyszeri, hanem tartós vagy ismétlődő funkciók fogják megadni: pl. sportversenyek, havi egyszeri „Mozdulj meg”- napok, vagy lásd a „Mozdulj Mama”- kezdeményezést.[3]

A **Biztos Kezdet Ház** alacsonyabb elfogadottságát inkább annak kevésbé ismertsége magyarázza. Úgy véljük, ezt nagyban segítené a rendszeres, hétvégi nyitott napok vagy gyermeknapok, aminek kapcsán jobban megismerhetnék ezt a kezdeményezést a gyerekes családok a településen.

7.2 Rendszeres egészségi és légszennyezettség szűrések fontossága

A kutatás egyik nagyon fontos eredményének tarjuk, hogy

- a rendszeres orvosi szűrővizsgálatokat mind a közvetlenül, mind pedig a közvetetten károsultak **több mint kétharmada**, de leginkább a devecseriek, az alacsony iskolai végzettségűek, a gazdaságilag inaktívak és a romák nagyon szükségesnek tartanák.
- A folyamatos légszennyezettség mérését ugyan csak nagyon fontosnak tartaná a megkérdezettek **66 százaléka**, közülük is legfőképpen a közvetlenül károsultak, a kolontáriak és a nem roma származásuk, a családosok, tehát azok a társadalmi csoportok, amelyek a legveszélyeztetettebbnek tekinthetők.

Mindezek fontosságát alátámasztják azok az eredményeink, amelyeket a gyermekek és a felnőttek egészségi állapotára való rákérdezések alapján tudtunk regisztrálni:

Devecserben **27 gyermek** esetében említettek a szülők valamilyen krónikus megbetegedést. A betegek fele légzőszervi problémákról számolt be, míg 4-4 fő esetében szív- és érrendszeri, valamint mozgásszervi megbetegedést jeleztek, ezen kívül egy daganatos, egy autista és egyéb problémával küszködő gyermekről szereztünk tudomást.

Huszonegy gyereknek 2010 előtt is volt krónikus betegsége. Az eredmények azt mutatják, hogy a gyermekek körében a légzőszervi megbetegedések száma nőtt meg jelentősen (+5 fő) és a daganatos megbetegedés is azóta jelent meg.

A **felnőtt lakosok** adatait tekintve, a válaszadók 42 százalékának van jelenleg valamilyen krónikus megbetegedése, míg 2010 előtt csak a vizsgált felnőttek 34 százaléka küzdött ilyen betegségekkel.

A jelenleg krónikus betegségben szenvedők 20 százalékának 2010 előtt nem volt ilyen baja, a 2010 előtt betegséget jelzők 16 százalékának mára nincs egészségügyi problémája. A jelenleg

[3]lásd bővebben: http://www.szenior.hu/cgi-bin/kiad_a_m_s.php

krónikus betegségben szenvedők 52 százaléka közvetlenül, 48 százaléka közvetett károsult, tehát nem mutatható ki összefüggés a két dolog között.
A legtöbben szív és érrendszeri (43 százalék), légző- és mozgásszervi (10 százalék) valamint cukorbetegségben (8 százalék) szenvednek. A szív- és érrendszeri és a cukorbetegség együttes előfordulása is 10 százalékos. Egy-két százalékkal fordul elő daganatos és pszichés megbetegedés, valamint az előbb említett betegségek együttes jelenléte. Ez utóbbiak aránya 7 százalék, ami 8 féle betegségkombinációt jelent.
A szűrővizsgálatok mellett bizalomnövelő lépés lehetne, ha a levegő szennyezettségét folyamatosan jelző monitorozó rendszer a lakosság számára látható, hozzáférhető lehetne akár az önkormányzat, akár a könyvtár vagy a művelődési ház egy sokak által látogatott pontján, mint ahogy Pakson folyamatosan követhetők a háttérsugárzást mérő műszerek eredményei

7.3 Közösségfejlesztés szükséglete és igénye

Vizsgálatunk során megkérdeztük a közvetett és közvetlen károsultakat, hogy mit tartanak a vörösiszap katasztrófa okozta legsúlyosabb kárnak, amely a településeket érte: az összes megkérdezett 97 százaléka említette az ingatlanok elvesztését, 86 százaléka a közösségi-lelki szenvedéseket, 81 százaléka az egészségkárosodást, 42 százaléka a környezeti és csak 32 százalékuk említette a gazdasági károkat és további 22 százalékuk a viszályt és az irigységet.
A kutatási eredmények alapján azt a következtetést vonhattuk le, hogy a helyi közösségeket még két és félév után is több dimenzió – károsult- nem károsult, roma-nem roma – mentén leírható feszültségek hatják át. Igen fontos eredménynek tartjuk, hogy sikerült azonosítani az „általánosan elégedetlenek” ami a 40-59 év közöttiek, az inaktív munkaerő-piaci státuszúak, illetve a roma lakosság körében volt megfigyelhető legerősebben.
Jellemző tehát, egy általános elégedetlenség és egy általános bizalomvesztés a megkérdezettek körében. A megkérdezettek többsége úgy vélekedett, hogy szükséges lenne a településeken a **közösségfejlesztés, és a közösségi problémák kibeszélése**.
Ugyanakkor vannak olyan erőforrásai is a településnek, amire támaszkodhat a közösségi rehabilitáció folyamán. Egyrészt az eredmények azt is megmutatták, vannak olyan közös élmények – mint például az összefogás ereje a bajban – amire a helyi közösségek összefogását lehet építeni, ha kibeszélésre kerülnek a kártalanítás vélt, vagy valós problémái.
Másrészt a szomszédsági kapcsolatok ereje nagyon meghatározó a településen, így tehát a közösségfejlesztésben ez a másik erőforrás, amire lehet támaszkodni.

7.4 Jövőképek

A **társadalmi-gazdasági jövőkép** vizsgálata azt mutatta, hogy a devecseri válaszadók leginkább a munkahely-teremetéssel kapcsolatos állításokat értékelték a legmagasabbra, mint amelyek meghatározzák a település gazdasági-társadalmi jövőképét. A másik fontos, a jövőképet meghatározó választása a megkérdezetteknek **a szociális helyzet javítására** – különösen pedig a leszakadó családok segítésére – vonatkozott. Érdekes módon a válaszadók **több erőforrást** (fejlődőképesség, gazdasági „stabilitás") látnak meghatározónak a település jövőjét illetően, mint kiaknázatlan lehetőségeket. Mindez arra utal, hogy a megkérdezettek reálisan látják településük jövőjét és nincsenek illuzórikus vágyaik.

Közösségi jövőkép. A közvetlenül károsult válaszadók kötődése erősebb volt a településhez, mint a közvetetten károsultaké. Különösen éles volt ez a különbség a **„már csak azok laknak itt a településen, akik nem tudtak elmenni"** változó esetében Az elemzésekből az is kiderült a településen élő megkérdezettek egy része – érdekes módon a közvetetten károsultak –, ha lehetőségük lenne rá, **elköltöznének**. Ez pedig súlyos teher a közösség számára, hiszen csökkenti az összetartást és közösségi aktivitást. Ezt támasztja alá, hogy mindkét válaszadói csoport úgy ítélte meg, hogy inkább **nem összetartó közösség él a városban**. A **település ügyeit érintő aktivitást** ugyanakkor – ha nem is egyforma mértékben –, de fontosnak tartották, bár **ez sokkal inkább egy igényt, elvárást jelent**, mint a saját részvételt, hiszen nagyon alacsony volt a válaszadók körében bármilyen közösségi feladat vállalása. A megkérdezettek válaszai alapján **inkább elszigetelődő és individualizált közösség képe rajzolódik ki**, amit a közvetlenül károsultak mérsékeltebben, míg a közvetetten károsultak pedig erősebben ítéltek meg. A munka-etika szerinti boldogulás ugyancsak a közvetten károsultak körében kap magasabb értékelést. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy éppen a közvetlenül károsultak között sok inaktív, alacsony iskolázottságú személy van, akinek a munkához fűződő viszonya és lehetősége igen korlátozott.

Összességében a megkérdezettek válaszai alapján egy bizonytalan közösségi jövőkép rajzolódik ki. Amennyiben nem indulnak meg a közösségépítő, rehabilitáló folyamatok, úgy egy összetartás-hiányos, egyre jobban elszigetelődő és individualizálódó közösségi struktúra merevedik meg a településen.